

Juridisk håndbok for innvandrere i Norge

Forord

Juridisk håndbok for innvandrere i Norge er produsert av Jushjelpa I Midt-Norge. Jushjelpa i Midt-Norge er et av landets fem studentdrevne rettshjelpstiltak. For tiden består virksomheten av 23 ansatte, som alle er viderekommende jusstudenter. Jushjelpa kan vise til 21 års drift, og har siden starten hatt et stadig økende antall henvendelser både i forhold til enkeltsaker og forespørsler om å gi rettighetsinformasjon. I driftsåret 2011 behandlet vi 1630 enkeltsaker. Til sammenligning har vi i august 2012, behandlet like mange saker som i forrige driftsår. Videre forventer vi at antall saker i 2012 vil bli om lag 2700 saker.

Tiltaket yter gratis juridisk bistand og påtar seg prosessoppdrag til klientgrupper som ikke har tilgang på juridisk bistand fra annet hold. I de fleste sakene gir vi juridisk rådgivning i spørsmål om klientenes rettsstilling, men vi opptretr også i stor grad som partsrepresentanter i både forhandlingsmøter, forliksråd, HTU samt ved småkravprosess i tingretten. I tillegg til ordinær saksbehandling jobber Jushjelpa også med rettspolitikk og rettsinformasjon, samt utdanning. Rettshjelpstiltaket har gjennom 21 år vist at viderekommende jusstudenter kan gi god og kostnadseffektiv rettshjelp.

Det udekkede rettshjelpsbehovet i det norske samfunnet er stort. Mange mennesker har – av blant andre økonomiske, sosiale eller geografiske årsaker – ikke effektiv tilgang til nødvendig juridisk bistand. Dette medfører at de langt på vei er avskåret fra å kunne gjøre sine rettigheter gjeldende. Jushjelpa i Midt-Norge ble etablert for å avhjelpe dette udekkede rettshjelpsbehovet. For øvrig vant Jushjelpa i Midt-Norge, sammen med de andre studentrettshjelpstiltakene Norges Juristforbunds pris for rettsikkerhet og likhet for loven i 2012.

Jushjelpa i Midt-Norge fikk innvilget prosjekttilskudd av IMDI i 2012. Vi ønsket med dette å lage en håndbok med rettighetsinformasjon som skal være spesielt rettet mot innvandrere. På bakgrunn av at vi gir ut juridisk håndbok for innvandrere gratis er vi helt avhengige av økonomisk støtte til utgivelsen. Håndboken er fullfinansiert med støtte fra IMDI. Vi takker for at de har gjort utgivelsen mulig.

Jushjelpa i Midt-Norge er av den oppfatning at rettighetsinformasjon er en svært effektiv og viktig form for rettshjelp. Vi tror at ved å opplyse utsatte grupper om sine rettigheter før en eventuell tvist oppstår, vil flere være rustet til å takle en mulig forestående konflikt og bedre kunne forutberegne sin rettsstilling.

Jushjelpa i Midt-Norge fikk innvilget prosjekttilskudd av IMDI i 2012. Vi ønsket med dette å lage en håndbok med rettighetsinformasjon som skal være spesielt rettet mot innvandrere. På bakgrunn av at vi gir ut juridisk håndbok for innvandrere gratis er vi helt avhengige av økonomisk støtte til utgivelsen. Håndboken er fullfinansiert med støtte fra IMDI. Vi takker for at de har gjort utgivelsen mulig.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) er et direktorat underlagt Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD). IMDi er gjennomføringsorgan for integreringspolitikken, og skal som forvaltningsorgan og kompetansesenter styrke kommunenes, sektormyndighetenes og andre samarbeidspartneres kunnskap og kompetanse om integrering og mangfold, slik at deres samfunnsoppdrag kan utføres best mulig.

Vi vil rette en takk til Rakel Bjørge Aalberg og Janne Kristiansen som har bidratt med gjennomlesninger, oversettelse og rettinger.

Vi vil også rette en spesiell takk til de ansatte ved Jushjelpa i Midt-Norge som har utferdiget all tekst, herunder Even Gulbrand Larsen, Marie Amundsen, Eline Raphaug, Vegar Dalen og Ingrid Jeanine Pfister. Vi bemerker at eventuelle feil i håndboken må rettes til overnevnte ved epost: leder@jushjelpa.no. Denne prosessen har vært spennende, inspirerende og ikke minst til tider noe omfattende. Vi har aktivt brukt hverandre som veiledere og vi takker for godt samarbeid.

Vi er med dette stolte av å kunne presentere juridisk håndbok for innvandrere i Norge.

Innhold

Forord

Innhold

Kapittel 1: Arbeidsrett

1.1	Etablering av kontakt mellom arbeidssøkere og arbeidsgivere	10
1.2	Arbeidstid og ansettelse.....	10
1.3	Innleie fra bemanningsbyrå.....	11
1.4	Prøvetid	12
1.5	Lønn	12
1.5.1	Ferie og feriepenger.....	13
1.5.2	Råd ved uteblitt lønn	14
1.5.3	Hvordan arbeidstaker kan slå arbeidsgiver konkurs	14
1.5.4	Rettigheter ved konkurs hos arbeidsgiver.....	15
1.6	Oppsigelse	15
1.7	Avskjed	16
1.8	Krav på attest etter endt arbeidsforhold	17
1.9	Fortrinnsrett til ny stilling	17
1.10	Rettigheter ved sykdom	17
1.11	Rettigheter ved arbeidsløshet	18
1.12	Permittering	19
1.13	Krav til forsvarlig arbeidsmiljø og tilrettelegging	19
1.14	Arbeidstilsynets rolle	20
1.15	Borgere fra land utenfor EØS-området.....	21
1.15.1	Grupper som er unntatt fra kravet om oppholdstillatelse	26
1.16	Oppholdstillatelse etter EØS-regelverket.....	28

Kapittel 2: Husleie

2.1	Generelt.....	31
2.2	Ulike typer leiekontrakter.....	31
2.3	Du kan kreve å få skriftlig kontrakt.....	32
2.4	Utleier kan ikke avtale seg bort fra husleieloven hvis det er til skade for deg ..	32
2.5	Utleierens plikter	32

2.6	Leietakerens plikter	33
2.7	Utvidelse av husstanden og fremleie	35
2.8	Mislighold	36
2.9	Oppsigelse og opphør av leieforholdet – hevning	38
2.10	Tilbakelevering av leiligheten – rettigheter og plikter når leieforholdet opphører	42
2.11	Kommunal bolig – bolig for vanskeligstilte	43
2.11.1.	Hvem regnes som vanskeligstilte?	43
2.11.2.	Gjelder andre regler når man bor i en bolig for vanskeligstilte?	43
2.11.3	Hvordan kan man få tildelt en kommunal bolig/ bolig for vanskeligstilte?	44
2.12	Tvangsfravikelse av bolig	44
<u>Kapittel 3: Forbrukerkjøp</u>		
3.1	Generelt	49
3.2	Hva gjør du når du mottar en vare som lider av en feil (mangel)?	49
3.3	Hva gjør du når du ikke mottar varen til rett tid? (Forsinkelse)	54
3.4	Angre rett	55
<u>Kapittel 4: Utlendingsrett</u>		
4.1	Familieinnvandring	57
4.1.2	Kravene til referansepersonen	59
4.1.3	Kravet til fire års arbeid eller utdanning.	59
4.1.4	Krav til forsørgelse og bolig	60
4.1.5	Unntak fra kravet til fremtidig inntekt i følgende tilfeller	61
4.1.6	Krav til tidligere inntekt:	62
4.1.7	Unntak fra kravet til tidligere inntekt i følgende tilfeller:	63
4.1.8	Krav om bolig	63
4.1.9	Mottatt sosialtjenester fra NAV	64
4.1.10	Unntak på grunn av særlige sterke menneskelige hensyn	64
4.2	Samboere	65
4.3	Fortsatt oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag	65

4.4	Oppholdstillatelse for barn under 18 år	66
4.5	Søknadsprosessen	67
4.6	Oppholdsrett etter EØS-regelverket	69
4.6.1	Familiemedlem av EØS-borger som bor i Norge	69
4.7	Hvilken ordning gjelder i ditt tilfelle?	71
4.7.1	Du er EØS-borger, og familiemedlemmet ditt som bor eller skal bo i Norge er EØS-borger	71
4.7.2	Du er ikke EØS-borger, og familiemedlemmet ditt som bor eller skal bo i Norge er EØS-borger	72
4.7.3	Du er ikke EØS-borger og familiemedlemmet ditt som bor eller skal bo i Norge er nordisk borger	73
4.7.4	Du er nordisk borger	73
4.8	Utvvisning	73

Kapittel 5: Ekteskap og samboerforhold

5.1	Inngåelse av ekteskapet i Norge	76
5.2	Forlovelse	76
5.3	Ekteskapsvilkårene	76
5.3	Prøving av ekteskapsvilkårene	78
5.3	Vigselen	78
5.4	Mangler ved ekteskapsinngåelsen	79
5.5	Registrering av ekteskapet	79
5.6	Utenlandske ekteskap	80
5.7	Oppløsning av ekteskapet	80
5.8	Formuesforholdet mellom ektefellene	82
5.9	Delingen av formuen ved separasjon og skilsmisse	84
5.10	Fordelingen av ektefellenes eiendeler	87
5.11	Samboerforhold	88

Kapittel 6: Gjeld

6.1	Innledning	91
6.3	Skaff oversikt over din egen økonomi	93

-----	93
6.5 Ulike måter å løse gjeldsproblemer på -----	97
<u>Kapittel 7: Fri rettshjelp</u>	
7 Fri rettshjelp -----	101
Kontaktinformasjon	

Kapittel 1

Arbeidsrett

1.1 Etablering av kontakt mellom arbeidssøkere og arbeidsgivere

NAV fungerer som et mellomledd som knytter kontakt mellom arbeidsgiver og arbeidstaker i den hensikt å etablere et arbeidsforhold. NAV gir bistand i arbeidssøkerprosessen, og du kan også finne informasjon om ledige stillinger på NAV sine nettsider.¹

I regi av NAV arrangeres det jevnlig arbeidssøkerkurs. Ved å ta kontakt med det lokale NAV kontoret, kan du melde deg på et slikt kurs. Her får du blant annet tips om hvordan du skriver en arbeidssøknad samt hvordan du kan forberede deg på et intervju. Du kan velge å benytte deg av dette tilbudet eller prøve å komme i kontakt med arbeidsgiver på egen hånd.²

Det eksisterer også arbeidsformidlere, som Adecco, bemanningshuset, Manpower o.l.

1.2 Arbeidstid og ansettelse

Ansettelse innebærer at det blir inngått en arbeidsavtale mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. Arbeidstaker har krav på skriftlig arbeidsavtale uavhengig av arbeidsforholdets varighet og stillingsprosent.³ Arbeidsavtalen skal blant annet inneholde en beskrivelse av arbeidet, tidspunktet for arbeidsforholdets begynnelse, oppsigelsesfrister, forventet varighet dersom arbeidsforholdet er midlertidig og lengde og plassering av den avtalte daglige og ukentlige arbeidstid.

Før ansettelse blir som oftest den arbeidssøkende bedt om å komme på intervju. Arbeidsgiver kan ansette hvem han vil, men det gjelder et forbud mot diskriminering og usaklig forskjellsbehandling.⁴ Forbud mot diskriminering innebærer at den arbeidssøkende har vern mot diskriminering på grunn av politisk syn, medlemskap i arbeidstakerorganisasjon, seksuell orientering eller alder.

---

¹ Se www.nav.no

² Se www.finn.no

³ Se arbeidsmiljøloven § 14-5

⁴ Se aml §§ 13-1 og 13-3

Diskriminering på grunn av etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion og livssyn er også forbudt etter diskrimineringsloven.

Diskrimineringsvernet gjelder under hele arbeidsforholdet, det vil si fra ansettelse og frem til oppsigelse. Forskjellsbehandling av de arbeidssøkende må ha et saklig formål for å være tillatt. Kvalifikasjoner og kvoteringshensyn vil kunne være saklige formål.

Videre skal en arbeidstaker som hovedregel ansettes fast. Midlertidige ansettelser er imidlertid tillatt dersom «*arbeidets karakter tilsier det, og arbeidet atskiller seg fra det som ordinært utføres i virksomheten.*»⁵ Dette vil typisk gjelde sesongarbeid eller prosjektarbeid. Midlertidig ansettelse i form av vikariat er også tillatt dersom du arbeider i stedet for en annen som er syk, er i permisjon eller på ferie. Midlertidige ansettelser skal ikke benyttes som en normalordning, men skal heller være av tidsavgrenset karakter. Dersom du har vært ansatt midlertidig sammenhengende i mer enn fire år, har du krav på fast ansettelse.⁶ Denne regelen gjelder imidlertid ikke for midlertidig ansatte innen den organiserte idretten, deltaker i arbeidsmarkedstiltak og for praksisarbeid.

Arbeidstiden skal fastsettes i arbeidsavtalen, og skal ikke overstige 9 timer i løpet av 24 timer.⁷ Arbeidstaker er forpliktet til å utføre sitt arbeid i den arbeidstid og på den tid av døgnet som følger av arbeidskontrakten. Du kan kun bli pålagt å jobbe utover 9 timer dersom arbeidsgiver har et særlig og tidsavgrenset behov for det.⁸ Hvis du blir pålagt å jobbe overtid har du rett på minst 40 % tillegg.

1.3 Innleie fra bemanningsbyrå

Innleie av arbeidstaker fra bemanningsbyrå, herunder Adecco, bemanningshuset, Manpower osv, er tillatt i samme utstrekning som midlertidige ansettelser.⁹ Innleie skal heller ikke benyttes som en normalordning, men er bare tillat dersom vilkårene for midlertidig ansettelse er oppfylt. En innleid arbeidstaker har ikke et formelt ansettelsesforhold hos den innleiende virksomhet. Det er bemanningsbyrået som er

---

⁵ Se aml § 14-9

⁶ Se aml § 14-9(5)

⁷ Se aml § 10-4

⁸ Se aml § 10-6

⁹ Se aml § 14-12

arbeidstakers arbeidsgiver. Etter gjeldende rett har arbeidstaker ikke rett på samme lønn som arbeidstakerne som utfører tilsvarende jobb direkte for innleier. Fra 1.januar 2013 trår det imidlertid i kraft endringer i reglene om innleie, slik at arbeidstaker skal sikres minst de vilkår som gjelder ved direkte ansettelse hos arbeidsgiver, herunder krav på lik lønn.¹⁰ Forbudet mot direkte og indirekte diskriminering i arbeidsmiljølovens kapittel 13 gjelder tilsvarende for innleide arbeidstakere.

1.4 Prøvetid

En arbeidstaker som ansettes fast, kan ansettes på en bestemt prøvetid. Dersom du blir ansatt på en bestemt prøvetid skal dette være skriftlig fastsatt i arbeidsavtalen. Formålet med å avtale prøvetid, er at arbeidsgiver i en tidsbegrenset periode skal kunne vurdere om du er egnet til stillingen. Lengden på prøvetiden kan maksimalt være 6 måneder.¹¹ Dersom arbeidstaker ikke klarer å tilpasse seg arbeidet, mangler faglig kompetanse eller pålitelighet kan han sies opp av denne grunn. Arbeidstaker skal imidlertid gis en reell mulighet for å kunne prøve seg i arbeidet. I denne tiden har arbeidsgiver plikt til å sørge for forsvarlig opplæring. Arbeidsgiver må også ta hensyn til arbeidstakers manglende arbeidserfaring. Arbeidstaker som er ansatt på en bestemt prøvetid, har kun 14 dagers oppsigelse, med mindre noe annet er skriftlig avtalt.¹²

1.5 Lønn

Det foreligger ingen lovbestemt rett til minstelønn. Av tariffavtaler kan det imidlertid fremgå en minstesats. Det generelle diskrimineringsvernet og saklighetsprinsippet gjelder også her. Arbeidsgiver må derfor ha en legitim grunn for å gi deg lavere lønn enn andre ansatte i virksomheten med tilsvarende kvalifikasjoner. Ansiennitet vil være en saklig begrunnelse for å gi ulik lønn.

---

¹⁰ Se LOV-2012-06-22-33

¹¹ Se aml § 15-6(3)

¹² Se aml § 15-3(7)

Det betales som utgangspunkt kun lønn for den tid arbeidstaker stiller sin arbeidskraft til disposisjon for arbeidsgiver. Reise til og fra jobb, eller tid medgått til reise i forbindelse med jobb regnes altså som hovedregel ikke som arbeidstid. Noe annet kan imidlertid følge av arbeidskontrakt eller tariffavtale.

Lønnen blir som hovedregel utbetalt etterskuddsvis. Du har krav på en lønnsoppgave som viser beregningsmåten for lønnen.¹³ Arbeidsgiver har videre svært begrenset adgang til å foreta trekk i lønn. Hvis du er uheldig og forvolder skade i forbindelse med arbeidet, kan ikke arbeidsgiver kreve dette erstattet av deg med mindre du forvoldte skaden forsettlig eller uaktsomt, og du erkjenner erstatningsansvaret skriftlig eller at dette fastsettes ved dom. Det følger også av skadeerstatningsloven¹⁴ at arbeidsgiver uten hensyn til skyld er ansvarlig for skade som voldes forsettlig eller uaktsomt under arbeidstakers utførelse av arbeidet.

1.5.1 Ferie og feriepenger

Alle arbeidstakere har rett til ferie enten man jobber heltid eller deltid. Du har rett på feriefritid i 25 virkedager hvert ferieår.¹⁵ I god tid før ferien avvikles skal arbeidsgiver drøfte fastsettelsen av ferien med den enkelte arbeidstaker eller tillitsvalgte ved bedriften.¹⁶ Du har rett til feriepenger fra arbeidsgiver med 10,2 % av den lønn som er utbetalt i det forutgående året. Arbeidstakere over 60 år har rett til ekstra feriedager og høyere sats for beregning av feriepenger.¹⁷ Det stilles ikke noe vilkår om at arbeidsforholdet må ha vart i en viss varighet for å kunne få rett på feriepenger. Feriepengegrunnlaget kan du se av lønns –og trekkoppgaven fra det forutgående år. Arbeidsgiver plikter å sende deg en slik lønnsoppgave innen første februar året etter inntektsåret. Opptjente feriepenger utbetales siste vanlige lønningssdag før ferien.¹⁸

---

¹³ Se aml § 14–15

¹⁴ Se skl § 2–1

¹⁵ Se feriel § 5

¹⁶ Se feriel § 6

¹⁷ Satsen utgjør 12,5 % av feriepengegrunnlaget.

¹⁸ Se feriel § 11 nr.1

1.5.2 Råd ved uteblitt lønn

Dersom du ikke får lønn fra arbeidsgiver på grunn av manglende betalingsvilje må det først sendes et pengekrav med en betalingsfrist på en eller to uker. Brevet burde sendes rekommandert, slik at du har bevis for at det er sendt. I brevet burde det også nevnes at man vil gå videre med saken dersom kravet ikke imøtekommes innen fristen.¹⁹ Hvis arbeidsgiver fortsatt ikke betaler eller fremlegger bevis for at lønn er utbetalt, kan du klage saken inn for forliksrådet for å få en dom på kravet. Klagen må som hovedregel sendes inn til det forliksrådet i kommunen hvor arbeidsgiver holder til. Veiledning om forliksklage fås ved å henvende seg til det aktuelle forliksråd. En dom på lønnskravet vil innebære at det kan kreves tvangsfullbyrdet med namsmyndighetenes bistand. Hvis arbeidsgiver derimot ikke har økonomisk dekningssevne, kan kravet ikke tvangsfullbyrdes, og du må da gå veien om å begjære konkurs.

1.5.3 Hvordan arbeidstaker kan slå arbeidsgiver konkurs

Arbeidstaker kan risikere at arbeidsgiver ikke slår seg selv konkurs til tross for at han ikke har økonomisk betalingsevne. Du har da anledning til å få slått arbeidsgiver konkurs selv. Du må først sende påkrav om lønn med en betalingsfrist. Dersom arbeidsgiver ikke betaler i henhold til påkravet må det sendes konkursvarsel som forkynnes for arbeidsgiver. Kostnaden ved dette er per dags dato kr 460,-. Hvis arbeidsgiver fortsatt ikke betaler i henhold til konkursvarsel må man sende inn konkursbegjæring til tingretten i kommunen hvor arbeidsgiver holder til. Det er kostnadsfritt for arbeidstaker å fremme konkursbegjæring. Tingretten kan bistå med å utforme en konkursbegjæring. Du kan bli pålagt å betale arbeidsgivers saksomkostninger dersom konkurs ikke blir åpnet. For at konkurs skal åpnes må arbeidsgiver ha manglende betalingsevne, og den manglende betalingsevnen må ikke være av forbigående karakter. Arbeidsgiver antas å ha manglende betalingsevne dersom han ikke betaler i henhold til påkrav og konkursvarsel. Det er arbeidsgiver som må bevise at han ikke har manglende betalingsevne.

---

¹⁹ Se tvisteloven § 5-2

1.5.4 Rettigheter ved konkurs hos arbeidsgiver

Hvis arbeidsgiver blir slått konkurs, kan arbeidstakers krav dekkes av Statens lønnsgarantiordning. Det første du må gjøre er å melde ditt lønnskrav til bobestyreren som administrerer konkursboet. Det må fylles ut en søknad som man enten finner på internett, eller ved henvendelse til bobestyrer. I tillegg må du melde deg som arbeidssøkende hos NAV innen 14 dager etter at du får beskjed om at boet ikke trer inn i arbeidsavtalen. Lønnsgarantiordningen dekker lønn og annet arbeidsvederlag for maksimalt seks måneder.

Videre må lønnskravet som hovedregel ikke være forfalt lenger tilbake i tid enn fire måneder før frisdagen. Dersom kravet gjelder feriepengene må de som hovedregel ikke være opptjent lenger tilbake enn 24 måneder før frisdagen. Det må derfor reageres raskt fra man blir kjent med konkursen. Dersom kravet godkjennes, overføres lønnsgarantimidlene til bobestyrer. Det kan ta 2 måneder før søknaden om dekning blir ferdigbehandlet av NAV lønnsgaranti. Bostyrer vil så overføre pengene til deg, med fradrag som for eksempel skatt.

Hvis det mottas avslag på søknad om dekning gjennom lønnsgarantiordningen, kan dette vedtaket påklages innen 3 uker fra man mottok avslaget. Klagen skal rettes til NAV lønnsgaranti.

1.6 Oppsigelse

Arbeidstaker og arbeidsgiver har en gjensidig adgang til å gå til oppsigelse av arbeidsforholdet. Oppsigelsesfrist skal fremgå av arbeidsavtalen. Dersom ikke annet er avtalt vil det gjelde en oppsigelsesfrist på en måned.²⁰ Oppsigelsestiden begynner som hovedregel å løpe fra første dag i måneden etter at oppsigelse er gitt. Det kan imidlertid avtales at oppsigelsestiden regnes fra dato til dato dersom det er avtalt en oppsigelsesfrist som er lengre enn den lovbestemte oppsigelsesfrist. En slik beregningsmåte må fremgå klart av arbeidsavtalen.

Du trenger ikke å gi noe begrunnelse for oppsigelsen. Arbeidsgiver må derimot ha en saklig grunn for oppsigelsen.²¹ Oppsigelsen kan være grunnet i virksomhetens,

---

²⁰ Se aml § 15-3

²¹ Se aml. § 15-7

arbeidsgivers eller arbeidstakers forhold. Driftsinnskrenkninger, gjentatte forsentkomminger og manglende tilpassing til arbeidet vil kunne være saklige oppsigelsesgrunner. Oppsigelsesgrunnen må imidlertid vurderes individuelt for den arbeidstaker det gjelder.

Oppsigelsen skal gis skriftlig og leveres personlig eller i rekommandert brev til deg.²² Arbeidsgiver har ingen plikt til å gi begrunnelse for oppsigelsen, men dersom du krever det skal begrunnelse gis. Før arbeidsgiver går til oppsigelse burde spørsmålet så langt det gjør seg mulig drøftes med deg.²³

Når det gjelder oppsigelse fra arbeidstakers side bør denne skje skriftlig, men en muntlig oppsigelse er også å anse som gyldig. Det er imidlertid du som har bevisbyrden for at stillingen faktisk er sagt opp. Det er dermed en fordel at oppsigelsen skjer skriftlig.

Dersom arbeidsgiver ikke følger lovens formkrav, kan du kreve erstatning.²⁴ Hvis du mener arbeidsgiver ikke har et saklig grunnlag for oppsigelse, kan du kreve forhandlinger²⁵ med arbeidsgiver. Krav om forhandlinger må fremsettes skriftlig overfor arbeidsgiver innen to uker etter at oppsigelse fant sted. Hvis dette ikke fører til løsning av tvisten, kan du få spørsmålet om oppsigelsens saklighet avgjort av domstolene. Her er det viktig å reagere raskt, ettersom det gjelder ulike frister²⁶ for når krav må fremmes. Venter man for lenge risikeres det at kravet bortfaller. Hvis arbeidsgivers oppsigelse ikke fyller formkravene, gjelder det ingen frist for å fremme søksmål for tingretten.²⁷

1.7 Avskjed

Dersom arbeidstaker gjør seg skyldig i grove pliktbrudd, kan arbeidsgiver avslutte arbeidsforholdet på dagen.²⁸ En avskjed skal også skje skriftlig. Du gis i disse tilfellene ikke rett til oppsigelsestid. Eksempler på grove pliktbrudd er nektelse av å utføre arbeidet, trakassering av arbeidsgiver eller andre ansatte, brudd på den tillit

---

²² Se aml § 15-4

²³ Se aml § 15-1

²⁴ Se aml § 15-5

²⁵ Se aml § 17-3

²⁶ Se aml § 17-4

²⁷ Se aml § 17-4(3)

²⁸ Se aml § 15-14

stillingen innebærer og dersom du begår straffbare forhold. Det skal svært mye til før en arbeidsgiver kan gå til avskjedigelse av deg, og det er arbeidsgivers oppgave å bevise at han har et tilstrekkelig grunnlag for avskjedigelse. Dersom avskjedgrunnen er å anse som urettmessig, kan du kreve erstatning.²⁹

Avskjed kan også finne sted fra din side dersom det finner sted kritikkverdige forhold på arbeidsplassen. Dette kan være dårlig arbeidsmiljø, gjentatte brudd på bestemmelsene i arbeidsmiljøloven osv. Avskjed fra din side burde i likhet med en oppsigelse skje skriftlig.

1.8 Krav på attest etter endt arbeidsforhold

Når et arbeidsforhold opphører har arbeidstaker krav på attest.³⁰ Attesten skal inneholde opplysninger om ditt navn, fødselsdato, hva arbeidsforholdet har bestått i og dets varighet. Etter krav fra deg skal den også inneholde mer utførlig beskrivelse av deg som arbeidstaker, dersom dette er fastsatt i tariffavtale eller følger av vanlig praksis i bedriften.

1.9 Fortrinnsrett til ny stilling

En arbeidstaker som er oppsagt på grunn av virksomhetens forhold, for eksempel driftsinnskrenkninger, har rett til ny ansettelse i samme virksomhet hvis det blir en ledig stilling. Fortrinnsretten gjelder til stilling som arbeidstakeren er kvalifisert for. Fortrinnsretten gjelder også for midlertidig ansatte og deltidsansatte, men ikke for arbeidstaker i vikariat. Arbeidsgiver plikter å informere om ledige stillinger i bedriften.³¹

1.10 Rettigheter ved sykdom

Ved sykdom har arbeidstaker rett til å få utbetalt sykepenger for den periode man blir fraværende fra jobb. For å ha rett til sykepenger må du ha vært i jobb i minst

---

²⁹ Se aml § 15–14(3)

³⁰ Se aml § 15–15

³¹ Se aml § 14–1

fire uker. Videre må du være arbeidsufør på grunn av funksjonsnedsettelse som skyldes sykdom eller skade. Arbeidsuførheten må kunne dokumenteres ved legeerklæring.

Dersom arbeidsuførheten er kortvarig kan du benytte deg av egenmelding. Med egenmelding menes at du melder fra om arbeidsuførheten til arbeidsgiver uten å fremlegge legeerklæring. Egenmelding kan benyttes de 16 første kalenderdagene av sykefraværet. Du må ha arbeidet i minst to måneder hos arbeidsgiveren før du kan benytte deg av egenmelding. Arbeidsgiver kan kreve fremleggelse av legeerklæring dersom fraværet varer utover tre dager.

Du kan ikke sies opp på grunn av fravær som skyldes sykdom eller skade.³² Dette oppsigelsesvernet gjelder i de første 12 månedene etter at arbeidsuførheten inntreder. En oppsigelse i denne perioden skal antas å ha sin grunn i sykefraværet dersom ikke annen grunn gjøres overveiende sannsynlig av arbeidsgiver.

Hvis du ikke har en jobb, har du ikke rett på sykepenger. Tap av arbeidsinntekt i denne perioden kan imidlertid gi rett på arbeidsavklaringspenger. Det stilles vilkår om at du har fått redusert arbeidsevnen din med minst halvparten på grunn av sykdom eller skade.³³ Arbeidsavklaringspengene utgjør 66 % av inntektsgrunnlaget du har hatt det siste året, eller gjennomsnittet av de siste tre årene.³⁴ NAV kan også bistå med arbeidsrettede tiltak, medisinsk behandling eller annen oppfølging.

1.11 Rettigheter ved arbeidsløshet

Dersom du er arbeidsledig kan du søke om dagpenger fra NAV. Du må først registrere deg som arbeidssøker hos NAV. I tillegg må du være reel arbeidssøkende og ha fått redusert arbeidstiden din med minst 50 %.³⁵ Du kan tidligst søke om dagpenger en uke før ledigheten inntreder. Dagpenger utbetales tidligst den dag du melder deg som arbeidsledig og fremsetter søknad. Hvor mye du får utbetalt i dagpenger avhenger av hvor mye du tjente året før eller gjennomsnittet av de siste tre årene før du søkte om dagpenger. Det grunnlaget som blir mest gunstig blir lagt til grunn av NAV, og vil omtrent utgjøre 62,4 prosent av tidligere inntekt før skatt. Du må minst ha tjent 1,5 ganger grunnbeløpet i folketrygden det siste

---

³² Se aml § 15–8

³³ Se folketrygd. § 11–5

³⁴ Se folketrygd. § 11–16

³⁵ Se folketrygd. § 4–3

kalenderåret før søknad fremsettes.³⁶ Dersom du får avslag på din søknad, har du mulighet til å klage på vedtaket.

Hvor lenge du har rett til dagpenger avhenger av hvor mye du har tjent før du søkte. Dersom du har tjent mer enn 2 ganger grunnbeløpet året før eller gjennomsnittlig de siste tre år, har du rett på dagpenger i 104 uker. Dersom du har tjent mindre enn 2 ganger grunnbeløpet har du rett på dagpenger i 52 uker. Utbetalingen stoppes straks vilkårene for dagpenger ikke lenger er oppfylt.

1.12 Permittering

Dersom virksomheten midlertidig må innskrenke driften, vil arbeidsgiver kunne gå til permittering av ansatte i stedet for å bringe arbeidsforholdet til opphør. I permitteringsperioden vil du midlertidig fritas din arbeidsplicht, mens arbeidsgiver midlertidig ikke har lønnsplikt. Arbeidsgiver plikter likevel å betale lønn den første tiden etter permittering. Ved hel permittering eller minst 40 % reduksjon av arbeidstiden plikter arbeidsgiver å betale lønn i 10 dager.³⁷ Ved en reduksjon av arbeidstiden på mindre enn 40 % har du krav på lønn i 15 dager. Når det igjen blir behov for å utvide driften, gjenopptar du arbeidet.

Arbeidsgiver kan kun gå til permittering dersom driftsinnskrenkningene anses å være av midlertidig karakter. Dersom perioden anses å være av varig karakter, kan permittering ikke benyttes. I disse tilfellene må arbeidsgiver gå til oppsigelse, slik at du får rett til din oppsigelsestid. Dersom du har blitt permittert kan du søke om dagpenger fra NAV. Man må først registrere seg som arbeidssøker via internett eller hos NAV. Det må så fylles ut et søknadsskjema hvor relevant dokumentasjon om permitteringen vedlegges. Før permittering settes i verk skal du få et 14 dagers varsel. Permittering skal som hovedregel ikke vare ut over 6 måneder med mindre det fortsatt foreligger saklig grunn for permittering.

1.13 Krav til forsvarlig arbeidsmiljø og tilrettelegging

Et av hovedformålene til arbeidsmiljøloven er å gi arbeidstakerne et fullt forsvarlig

---

³⁶ Per 01.05.12 utgjør grunnbeløpet kr 82122,-

³⁷ Se Permitteringslønnsloven § 3

arbeidsmiljø.³⁸ Det stilles krav både til det fysiske og det psykososiale arbeidsmiljø. Det er arbeidsgivers plikt å sørge for at arbeidsmiljøet er forsvarlig.³⁹ Det må derfor settes i gang tiltak som sikrer arbeidstakerne full trygghet mot skadevirkninger. Tiltak kan være instruksjoner, tilgang til tillitsvalgt, verneombud og bedriftshelsetjeneste. Dersom din arbeidsevne har blitt redusert som følge av ulykke, slitasje, sykdom eller lignende skal arbeidsgiver så langt det er mulig, iverksette tiltak eller tilrettelegge for at du skal kunne beholde eller få et passende arbeid.

Kravet til fullt forsvarlig arbeidsmiljø gjelder uavhengig av virksomhetens økonomiske stilling. Du har rett til å varsle om kritikkverdige forhold på arbeidsplassen uten å måtte risikere represalier.⁴⁰ Din fremgangsmåte ved varslingen må imidlertid være forsvarlig. Virksomheten skal legge til rette for intern varslings ved kritikkverdige forhold. Dersom forholdene er lagt til rette for intern varslings, for eksempel gjennom tillitsvalgt må du varsle internt først dersom det anses som hensiktsmessig. Du har imidlertid alltid rett til å varsle til offentlige myndigheter som for eksempel arbeidstilsynet, helsetilsynet og datatilsynet.

Dersom du har fått din arbeidsevne redusert som følge av ulykke, sykdom, slitasje eller lignende skal arbeidsgiver så langt det er mulig, iverksette nødvendige tiltak for at du skal kunne beholde eller få et passende arbeid.⁴¹

1.14 Arbeidstilsynets rolle

Arbeidstilsynet kan gi veiledning vedrørende arbeidsmiljølovens bestemmelser, og kan følge opp saker hvor arbeidsgiver bryter loven spesielt når det gjelder arbeidsmiljø. Arbeidstilsynet kan imidlertid ikke løse tvister av privatrettslig karakter mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. Det er gratis å henvende seg til arbeidstilsynet.

---

³⁸ Se aml §§ 1-1 og 4-1

³⁹ Se aml § 2-1

⁴⁰ Se aml §§ 2-4,2-5 og 3-6

⁴¹ Se aml § 4-6

1.15 Borgere fra land utenfor EØS-området⁴²⁴³

Er du borger fra et land utenfor EØS-området og ønsker å ta arbeid i Norge, må du som hovedregel ha oppholdstillatelse. Det er ulike typer tillatelser og det er ulike regler, retningslinjer og søknadsprosedyrer som gjelder for de ulike typene oppholdstillatelser. For fullstendig oversikt over tillatelser og informasjon om de ulike tillatelsene gå inn på www.udi.no

Her finner du oversikt over ulike typer tillatelser for deg som er faglært

Faglært:

Du må være faglært, herunder fremgår det hvilke kategorier dette omfatter:

Fagutdannet tilsvarende videregående skoles nivå.

Du må ha avsluttet en fagutdanning for et bestemt yrke. Fagutdanningen må minimum tilsvare videregående skoles nivå, det vil si minst tre år. Er utdanningen tatt i utlandet, må den ha gitt tilsvarende kompetanse som utdanningen i Norge. Eksempler er fagutdanning som snekker, rørlegger eller helsefagarbeider.

Fagbrev.

Er fagbrevet tatt i utlandet, må det ha gitt tilsvarende kompetanse som fagbrevet i Norge.

Utdanning fra høyskole eller universitet.

Det må dreie seg om en avsluttet utdanning/grad. Eksempler er sykepleier, ingeniør, bachelor-grad eller master-grad.

Spesielle kvalifikasjoner.

Du må ha opparbeidet deg kompetanse gjennom yrkeserfaring av en viss lengde,

---

⁴² Informasjon kopiert fra: <http://www.udi.no/Sentrale-tema/Arbeid-og-opphold/Oppholdstillatelser-for-arbeid/Faglartspesialist/>

⁴³ Informasjon kopiert fra: <http://www.udi.no/Sentrale-tema/Arbeid-og-opphold/Trenger-jeg-oppholdstillatelse/>

eventuelt i kombinasjon med annen opplæring (kurs og liknende). Dersom det finnes en formell utdanning på området, må kompetansen din være tilnærmet lik nivået på slik utdanning. Vi gjør oppmerksom på at det i utgangspunktet skal mye til for at faglærtillatelse gis på bakgrunn av spesielle kvalifikasjoner og at det stilles krav til grundig dokumentasjon.

Hvis du skal være idrettsutøver som selv skal delta i idrett på høyt nivå, eller skal være trener for idrett på høyt nivå, skal klubben din (arbeidsgiveren din) avgi uttalelse om din kompetanse og det nivået du skal delta på.

Skjerpet kompetansekrav

For religiøse ledere/lærere og nasjonalitetskokker gjelder det et skjerpet kompetansekrav. Religiøse ledere/lærere må som hovedregel ha mastergrad eller utdanning på masternivå.

Relevans

Kompetansen din må anses som relevant for stillingen. Dette innebærer at stillingen du er tilbudt, må være av en slik art at den krever kompetanse som faglært. Du må også ha nettopp denne kompetansen.

Krav om godkjenning eller autorisasjon for regulerte yrker

Hvis du skal arbeide i et yrke hvor det er kvalifikasjonskrav (et regulert yrke), må du ha godkjenning eller autorisasjon fra den relevante fagmyndigheten for yrket ditt. For eksempel må helsepersonell legge ved autorisasjon eller lisens fra Statens autorisasjonskontor for helsepersonell (SAFH). Mer informasjon om hvilke yrker som er regulert i Norge

Tilleggsvilkår – arbeid via en bemanningsbedrift

Dersom du skal arbeide som faglært via en bemanningsbedrift, må du legge fram en liste over de oppdragene arbeidsgiveren allerede har tiltenkt at du skal utføre. Videre må bemanningsbedriften opplyse om at du skal få lønn i samsvar med din kompetanse også i perioder hvor arbeidsgiveren eventuelt ikke har oppdrag til deg. Bemanningsbedriften må være registrert i Arbeidstilsynets register.

Generelle krav

Du må ha et konkret tilbud om arbeid for en arbeidsgiver i Norge. (Hvis du ikke har et jobbtilbud kan du søke om tillatelse som faglært jobbsøker.) Det må stå i arbeidstilbudet hvilken stilling du kommer til å ha, lønn per time og hvor mange timer per uke du kommer til å jobbe. Det må også spesifiseres hvor lenge arbeidstilbudet varer.

Du må som hovedregel ha et tilbud om heltidsarbeid for én arbeidsgiver.

Lønns- og arbeidsvilkårene må ikke være dårligere enn etter gjeldende tariffavtale eller regulativ for bransjen. Dersom slik tariffavtale eller regulativ ikke foreligger, skal lønns- og arbeidsvilkår ikke være dårligere enn det som er normalt for gjeldende sted og yrke.

Dersom stillingen krever akademisk utdanning og ikke er omfattet av tariffavtale eller regulativ, skal du lønnes på nivå med den statlige tariffavtalen, med mindre det dokumenteres at noe annet er normalt for gjeldende sted og yrke. Dette innebærer at du skal lønnes i minst lønnstrinn 47 i statens hovedlønnstabell, for tiden kr 396 900 per år, om du har høyere akademisk utdanning, for eksempel master grad. Ved lavere akademisk utdanning, for eksempel bachelor-grad, skal du lønnes i minst lønnstrinn 42, for tiden kr 368 000 per år.

Du kan unntaksvis få tillatelse selv om tilbudet om arbeid ikke er sammenhengende. Det avhenger av en konkret og individuell vurdering om vi i slike tilfeller kan gi tillatelse. I vurderingen har det betydning om arbeidstilbudet ditt ikke er sammenhengende fordi du også har et arbeidsforhold i et annet land, eller er omfattet av en rotasjonsordning i et internasjonalt selskap. Det har også betydning om du skal oppholde deg i Norge i minst halvparten av tiden du søker om oppholdstillatelse for.

Forsker med egne midler

Du kan få oppholdstillatelse som forsker i Norge hvis du skal forske ved et universitet, institutt eller lignende og du kan finansiere oppholdet med dine egne midler.

Tjenesteyter, utsendt arbeidstaker

Faglært arbeidstaker som er ansatt i et utenlandsk firma og som skal yte tjenester i Norge, kan få oppholdstillatelse.

Din utenlandske arbeidsgiver må ha inngått kontrakt om tjenesteytelse med et norsk firma. Denne typen tillatelse er også aktuell om du er ansatt i et internasjonalt selskap i utlandet og skal yte tjenester til en norsk del av det internasjonale selskapet.

Tjenesteyter, selvstendig oppdragstaker

Hvis du er faglært og skal yte tjenester som selvstendig oppdragstaker, kan du få oppholdstillatelse. Du må være selvstendig næringsdrivende i utlandet og ha inngått kontrakt om tjenesteytelse med et norsk firma.

Selvstendig næringsdrivende

Hvis du er faglært og skal drive varig næringsvirksomhet i Norge, kan du få oppholdstillatelse som selvstendig næringsdrivende. Det må være personlig næringsvirksomhet (enkeltpersonforetak), der du alene har personlig ansvar for virksomhetens forpliktelser.

Nasjonalitetskokk

Hvis du skal arbeide som kokk og tilberede etnisk mat, trenger du oppholdstillatelse som nasjonalitetskokk. Du må ha faglært kompetanse på høyere nivå som nasjonalitetskokk. Arbeidsgiveren din må være en nasjonalitetsrestaurant og må i utgangspunktet tilby mat kun fra ett land. I noen tilfeller kan UDI godta at restauranten tilbyr mat fra flere land. Skal du arbeide som kokk og ikke tilberede etnisk mat, kan du søke om tillatelse som faglært.

Faglært arbeidssøker

Det finnes egne regler for faglærte som ønsker å komme til Norge for å søke jobb i landet. Du kan få oppholdstillatelse som arbeidssøker dersom du er faglært og er visumpliktig.

Arbeidssøker som er nyutdannet eller forsker

Formålet ditt må være å søke arbeid som faglært eller spesialist i Norge. Du må være nyutdannet eller forsker, ha en av følgende oppholdstillatelser og søke før denne tillatelsen går ut:

- Student,
- norskopplæring for faglærte,
- tilleggsutdanning eller praksis eller
- forsker med egne midler

Norskopplæring for faglærte

Hvis du er faglært, kan du få oppholdstillatelse for å studere norsk i til sammen ett år. Du kan få en slik tillatelse selv om formålet med oppholdet er å senere skaffe deg arbeid i Norge.

Tilleggsutdanning for å få godkjent utdanning i Norge

Hvis du er faglært, kan du få oppholdstillatelse i inntil to år for å ta nødvendig tilleggsutdanning, praksis eller kurs for å få godkjent utdannelsen din i Norge.

Sjøfolk på utenlandske skip

Hvis du er arbeidstaker på et utenlandsk registrert skip som frakter gods eller passasjer mellom norske havner, kan du få oppholdstillatelse

Arbeid på kontinentalsokkelen

Hvis du er faglært eller spesialist og skal arbeide på den norske delen av kontinentalsokkelen, kan du få oppholdstillatelse. Det er et krav at du skal arbeide på en norsk eller utenlandsk fast innretning som brukes på den norske kontinentalsokkelen.

Idrettsutøver og trener

Hvis du er idrettsutøver som selv skal delta i idrett på høyt nivå, kan du få oppholdstillatelse som faglært. Du kan også få denne typen tillatelse hvis du skal være trener for idrett på høyt nivå.

1.15.1 Grupper som er unntatt fra kravet om oppholdstillatelse

I det videre vil vi gi en kortfattet oversikt over hvilke grupper som er unntatt fra kravet om oppholdstillatelse.

Visumfrie arbeidssøkere med kompetanse som faglært

Hvis du som arbeidssøker har oppholdt deg i Norge i mer enn 90 dager kan du ikke reise til eller oppholde deg i andre Schengen-land enn Norge. Da kan du heller ikke reise ut av Norge via andre Schengen-land.

Reiser du ut av Norge, kan du bare reise inn igjen dersom din samlede oppholdstid på Schengenterritoriet ikke overstiger 90 dager i løpet av en periode på seks måneder. Dersom du har hatt oppholdstillatelse i Norge, må du ha vært utenfor Schengenterritoriet i minst 90 dager før du kan være arbeidssøker i Norge. Oppholdstillatelse er likevel nødvendig dersom du skal søke arbeid som religiøs leder/lærer eller nasjonalitetskock.

Enkelte tremåneders arbeidsforhold eller oppdrag

Hvis du ikke har arbeidsgiver i Norge, kan du jobbe i landet uten oppholdstillatelse i tre måneder hvis du er:

- handels- og forretningsreisende
- teknisk ekspert som skal montere, demontere, etterse, reparere eller vedlikeholde (maskiner) eller teknisk utstyr eller informere om bruken av dette. Behovet for arbeidskraften må ikke strekke seg ut over tre måneder, og du eller oppdragsgiveren din må gi skriftlig melding til politiet før du reise inn til Norge.
- person i privat tjeneste som følger personer på besøk til Norge
- profesjonell idrettsutøver og støtteapparat som følger med
- offentlig ansatt som er lønnet av annet land, etter avtale mellom utenlandske og norske myndigheter
- journalist eller annen personell på oppdrag fra utenlandsk medieinstitusjon
- turistguide som følger utenlandske reiseselskaper under besøk i Norge
- personell på utenlandsk tog, fly, buss eller lastebil
- nødvendig vakt- og vedlikeholdsmannskap på utenlandsk eiet skip i opplag i Norge. Du må gi melding til politiet.

Uavhengig av om du har arbeidsgiver i Norge, trenger du ikke oppholdstillatelse for arbeidsforhold på inntil tre måneder hvis du er:

- forsker eller foreleser
- religiøs forkynner. Behovet for denne arbeidskraften må ikke strekke seg utover tre måneder.
- Oppholdstillatelse er heller ikke nødvendig hvis du er ansatt i et internasjonalt selskap og skal gå gjennom bedriftsintern opplæring i inntil tre måneder

Enkelte 14 dagers oppdrag:

Hvis du er artist, kunstner, musiker eller medfølgende hjelpepersonell, trenger du ikke oppholdstillatelse for oppdrag som samlet ikke overstiger 14 dager i løpet av et kalenderår. Du eller oppdragsgiveren din må gi skriftlige melding til politiet før du kan reise inn til Norge.

Torghandel én dag per måned

Du trenger ikke tillatelse for å selge russiske produkter ved torghandel i Nord-Norge inntil én dag per måned. Du må være russisk statsborger fra Barentsregionen. Melding må du gi til politiet. Hvis du skal selge russiske produkter ved torgsalg under kommunale kulturarrangementer, kan du få tillatelse som torghandler.

Diplomater

Dersom du er diplomat, trenger du ikke oppholdstillatelse for opphold og arbeid i Norge.

Nordiske borgere

Som nordisk borger trenger du ikke oppholdstillatelse for å oppholde deg og arbeide i Norge.

Enkelte kategorier sjøfolk på norske skip

Du trenger ikke oppholdstillatelse hvis du skal arbeide på et norsk skip som går i utenriksfart.

Norske fiskefartøyer som leverer fangst i en norsk havn, anses ikke for å gå i utenriksfart.

Norske skip som tar om bord gods eller passasjerer i en norsk havn og leverer godset eller setter i land passasjerene i norsk havn, anses heller ikke for å gå i utenriksfart. Slike skip anses likevel for å gå i utenriksfart dersom skipet omfattes av forskrift om utvidet fartsområde for lasteskip registrert i Norsk Internasjonalt Skipsregister (NIS) eller forskrift om særskilt fartsområde for fartøyer og flyttbare innretninger i petroleumsvirksomhet registrert i NIS.

For norske skip i utenriksfart som anløper norsk havn, gjelder spesielle regler om tillatelse til å fratre stilling på skip og landlov, samt om meldeplikt. Mer informasjon finner du hos UDI-regelverk.

Hvis du ikke omfattes av disse gruppene, stilles det krav om oppholdstillatelse. Hvilken type oppholdstillatelse som da er aktuell, avhenger av hva slags type arbeidet det dreier seg om.

Enkelte kategorier sjøfolk på utenlandske registrerte skip

Arbeider du om bord på et utenlandsk registrert cruiseskip eller på et utenlandsk skip som er registrert i et skipsregister i EØS-landene, trenger du ikke oppholdstillatelse. Dette gjelder også for sjøfolk omfattet av bilaterale skipsfartsavtaler. Hvis du er arbeidstaker på et annet utenlandskregistrert skip som frakter gods eller passasjer mellom norske havner, trenger du i utgangspunktet oppholdstillatelse. Skipet må ha en regulær eller vesentlig virksomhet mellom norske havner. Regulær eller vesentlig virksomhet vil være virksomhet i en sammenhengende tre måneders periode. Perioden avbrytes ikke ved inntil to kortvarige enkeltreiser eller oppdrag til andre land med kortere samlet varighet enn ti dager.

Det er ikke krav om oppholdstillatelse for arbeid om bord på utenlandsk registrert skip når skipet bare leilighetsvis har virksomhet mellom norske havner, det vil si at det ikke har regulær eller vesentlig virksomhet mellom norske havner.

1.16 Oppholdstillatelse etter EØS-regelverket

Er du en EØS-borger og har gyldig identitetskort eller pass, har du oppholdsrett i tre måneder i Norge. Det samme gjelder dine familiemedlemmer som selv er EØS-borgere. Familiemedlemmer som ikke er EØS-borgere, må ha gyldig pass og må kunne dokumentere at de er en del av din husstand eller at de blir forsørget av deg for å kunne oppholde seg i Norge sammen med deg i disse månedene.

Borgere av EU/EØS/EFTA land trenger ikke søke om oppholdstillatelse, men de kan registrere seg elektronisk på nett. Du må i tillegg etter at du kommer til landet gå til det nærmeste politikontoret. Politiet vil kreve at du viser frem gyldig identitetskort eller pass, og ansettelsesbevis eller en arbeidskontrakt som er i tråd med arbeidslovens bestemmelser. Dersom vilkårene for registrering blir oppfylt vil du få utstedt et registreringsbevis. Du trenger ikke betale for dette, og registreringsbeviset er gyldig på ubestemt tid. Likevel bortfaller gyldigheten av registreringsbeviset dersom vilkårene for det ikke lenger er oppfylt.

Meldeplikt for arbeidssøkende

EØS-borgere som er arbeidssøkende i Norge skal melde seg som arbeidssøkende hos politiet senest innen tre måneder fra innreise. Det er krav at du skal dokumentere at du har meldt deg som arbeidssøkende hos NAV. Det er kun i de tilfellene du har vært i arbeid i Norge og har blitt arbeidsledig (permittering, sykdom el. lign) at det er et krav om dokumentasjon fra Nav. Hvis du ikke har vært i arbeid i Norge tidligere og du søker arbeid, trenger du kun å møte hos politiet for å bli tilmeldt. Du kan forhåndsregistrere dine opplysninger via registreringsløsningen på nett med påfølgende personlig oppmøte hos politiet for ID-kontroll. Du har da rett til å oppholde deg i Norge i seks måneder. Du vil per dags dato ikke motta en skriftlig bekreftelse på at du er meldt som arbeidssøkende. Når du har fått deg jobb, eller annet oppholdsgrunnlag plikter du å registrere deg. Man må da møte igjen hos politiet.⁴⁴ Hvis en er usikker på hvilke krav til dokumentasjon som gjelder i din sak bør du ta kontakt med nærmeste konsulat eller ambassade, opplysningstjenesten i UDI eller nærmeste politidistrikt.

---

⁴⁴ Avsnitt kopiert fra <http://www.udi.no/Sentrale-tema/Arbeid-og-opphold/Arbeid-og-opphold-EU-EOS-EFTA-borgere/Midlertidig-registreringsordning-for-EOS-borgere/?id=10934>

Kapittel 2

Husleie

2.1 Generelt

Husleie regnes som en midlertidig bruksrett mot vederlag⁴⁵. En midlertidig bruksrett betyr at du har rett til å bo i en leilighet eller et hus for en bestemt tid. At bruksretten er mot vederlag betyr at du betaler penger for å bo i leiligheten.

Utleier er den personen som eier leiligheten eller huset (ofte kalt huseier). Leietaker er den personen som bor i leiligheten for en viss tid mot at han betaler penger.

Denne bruksretten (retten til å bo) må alltid bygge på en avtale mellom utleieren og leietakeren. Avtalen kan enten være muntlig eller skriftlig. En slik avtale kan kalles husleieavtale eller husleiekontrakt.

2.2 Ulike typer leiekontrakter

I norsk husleierett går det et skille mellom tidsbestemte og tidsubestemte kontrakter.

En tidsbestemt avtale er når leieavtalen varer fra en dato til en annen. For eksempel fra 1. januar 2012 til 1. januar 2015. Hovedregelen i norsk rett er at tidsbestemte avtaler ikke skal være kortere enn tre år⁴⁶. Denne regelen er ikke absolutt, og man kan i noen tilfeller ha kortere tid⁴⁷.

Tidsbestemte kontrakter er også ofte uoppsigelige. At kontrakten er uoppsigelig betyr at du som leietaker ikke har mulighet til å avbryte (si opp) avtalen under leietiden. Du er dermed forpliktet til å betale leie for hele leieperioden. Hvis en kontrakt er uoppsigelig, må dette være opplyst skriftlig i kontrakten⁴⁸. Hvis det ikke er opplyst, vil leiekontrakten være oppsigelig (du kan avbryte kontrakten i løpet av leietiden).

En tidsubestemt leiekontrakt har ingen opphørsdato. Med andre ord, det er ikke avtalt hvilken dag leietakerens rett til å bruke husrommet avslutter.

---

⁴⁵ Se husleieloven § 1-1.

⁴⁶ Se husll. § 9-3.

⁴⁷ Se husll. § 9-3 første ledd.

⁴⁸ Se husll. § 9-2 første ledd andre punktum.

2.3 Du kan kreve å få skriftlig kontrakt

Selv om du har inngått en muntlig kontrakt med utleier, kan du alltid kreve å få skriftlig kontrakt⁴⁹. Utleieren kan også kreve at dere skal ha en skriftlig kontrakt.

Hvis utleieren ikke gir deg en skriftlig kontrakt når du krever det, kan du kreve dom (avsagt av domstolene). Muntlige avtaler er like gyldige som skriftlige, men det er alltid en fordel å ha kontrakten skriftlig. Dette er hvis det skulle oppstå uenigheter mellom utleier og leietaker. Dere kan for eksempel være uenig om hva leieavtalen omfatter – har dere avtalt en rett til å bruke garasje? Har dere avtalt at du selv skal betale strøm eller om dette er inkludert i leien? Dersom dere skulle være uenige om slike ting, er det alltid greit å ha en skriftlig kontrakt som sier noe om det, slik at det ikke blir dine ord mot utleierens ord.

2.4 Utleier kan ikke avtale seg bort fra husleieloven hvis det er til skade for deg

Utleier kan aldri bestemme ting i kontrakten som gjør at du står svakere enn hva du gjør etter husleieloven⁵⁰. Husleieloven er på denne måten ufravikelig på den måten at man ikke kan avtale vilkår som gjør at du har en dårligere rett enn hva du har etter husleieloven. Dette betyr at han for eksempel ikke kan bestemme at leieprisen kan settes opp hver sjette måned, for dette gir ikke husleieloven adgang til⁵¹.

Dere har imidlertid lov til å avtale vilkår som gjør at du har stilles bedre enn hva du gjør etter husleieloven. Det er dermed for eksempel lov at det står i kontrakten at leieprisen skal bli mindre etter som tiden går.

2.5 Utleierens plikter

En plikt er noe man er bundet til å gjøre eller noe man må gjøre. Begge parter (både utleieren og leietakeren) har forskjellige plikter i et leieforhold. Utleierens

---

⁴⁹ Se husll. § 1–4 annet punktum.

⁵⁰ Se husll. § 1–2 første ledd.

⁵¹ Se husll. kap. 4.

hovedplikt er å stille utleieobjektet til disposisjon.⁵² Dette betyr at utleieren ikke kan nekte deg din adgang (å bruke) husrommet som dere har avtalt at du skal leie. Han kan heller ikke på noen annen måte begrense din bruk. Hvis dere har avtalt at du skal ha eget bad, kan han ikke i ettertid kreve å få bruke det selv.

Utleiers andre plikt er at leiligheten skal være i den stand som er avtalt⁵³. Det vil si at dersom det er avtalt at leiligheten er nyoppusset med nytt kjøkken, nymalte vegger og nytt bad har utleieren ikke fulgt sine plikter hvis badet og kjøkkenet ikke er pusset opp. Dere kan imidlertid fritt avtale hvilken stand leiligheten skal være i.

Den som leier ut husrommet har også en plikt til å opprettholde ro og orden i eiendommen⁵⁴. Dette betyr at utleieren ikke kan sette i gang tiltak som er forstyrrende for leietakeren, samtidig som han må gripe inn når andre brukere er forstyrrende for leietakeren.

Videre har utleier en vedlikeholdsplikt⁵⁵. Vedlikeholdsplikt betyr at man plikter å ta vare på gjenstander slik at de ikke blir ødelagt. Utleiers vedlikeholdsplikt gjelder både leiligheten og eiendommen rundt. Utleierens vedlikeholdsplikt omfatter alt som ikke hører til leierens vedlikeholdsplikt. Hva dette omfatter, vil bli forklart under leietakerens plikter.

2.6 Leietakerens plikter

Betale leie

Din viktigste plikt som leietaker er å betale husleie. Den leie du skal betale er den leie som er bestemt i husleiekontrakten. Dersom du ikke betaler denne leien, kan du risikere at utleieren blant annet kan si opp kontrakten.

Som oftest betales leien en gang per måned, men man står fritt til å avtale noe annet.

I norsk rett er det strenge regler i forhold til hvilke andre beløp enn leie som leietakeren skal betale⁵⁶. Det kan ikke avtales eller kreves at leieren skal betale et

---

⁵² Se husll. §§ 2-1 første ledd og 5-1 første ledd.

⁵³ Se husll. § 2-2.

⁵⁴ Se husll. § 5-2.

⁵⁵ Se husll. § 5-3 første ledd.

⁵⁶ Se husll. § 3-7 første ledd.

høyere beløp enn hva som er fastsatt i kontrakten. Ellers kan det bare kreves eller avtales at leieren betaler for strøm, brensel og vann⁵⁷, depositum⁵⁸ eller stiller en garanti⁵⁹. Den som leier ut til deg, kan dermed ikke i tillegg til husleien kreve betalt for noe annet enn hva som er nevnt. Hvis for eksempel tv og internett skal være med i leien, må dette bakes inn i leieprisen. Utleier kan heller for eksempel ikke kreve gebyr for at dere oppretter en kontrakt.

Hvis det er avtalt eller utleieren krever at man skal betale andre beløp enn husleie, strøm, depositum eller garanti, kan man alltid kreve disse pengene tilbake⁶⁰ med tillegg av forsinkelsesrenter.⁶¹ Rentene påløper fra den dag beløpet ble betalt.

Behandle leiligheten aktsomt og i tråd med avtalen

Etter husleieloven⁶² skal leieren behandle leiligheten med hva som kalles «tilbørlig aktsomhet» og ellers i samsvar med avtalen. «Tilbørlig aktsomhet» betyr at du må ta hensyn til at det er noen andres eiendom som du bruker. En skal unngå skader på eiendommen, og dersom dette skjer, må man melde fra til utleier om skaden. Videre skal leieren behandle leiligheten i henhold til hva som er avtalt. Dette betyr for eksempel at dersom det er bestemt at musikk ikke skal spilles høyt etter kl. 23, må leietakeren finne seg i dette.

Vedlikeholdsplikt

Leietakeren og utleieren kan avtale hva leietakers vedlikeholdsplikt omfatter⁶³. Hvis det ikke er avtalt noe i leieavtalen, omfatter leierens vedlikeholdsplikt:

- Dørlåser
- Kraner (for eksempel vannkran i vask)
- Toalett
- Elektriske kontakter og brytere (for eksempel strømkontakter og lysbrytere)
- Varmtvannsbeholder
- Inventar og utstyr som ikke er en del av den faste eiendommen (for eksempel ting som kobles til stikkontakter; komfyr, TV og vaskemaskin)

---

⁵⁷ Se husll. § 3-4.

⁵⁸ Se husll. § 3-5.

⁵⁹ Se husll. § 3-6.

⁶⁰ Se husll. § 3-7 annet ledd.

⁶¹ Se husll. § 3-7 siste ledd.

⁶² Se husll. § 5-1 annet ledd.

⁶³ Se husll. § 5-3 annet ledd.

Som leietaker må du også foreta kontroll, rengjøring, skift av batteri og testing av røykvarsler og brannslukningsutstyr.

Hvis man ikke har avtalt annet med utleieren angående vedlikeholdsplikt, er denne listen uttømmende. Alt annet vedlikehold er da utleierens oppgave.

2.7 Utvidelse av husstanden og fremleie

I norsk husleierett har leietakeren rett til å ta opp sin ektefelle eller sin samboer, samt sine barn og foreldre, ektefellens/samboerens barn og foreldre⁶⁴ i husstanden. Leieren har også rett til å ta opp sine fosterbarn. Å ta opp noen i husstanden betyr at vedkommende får lov til å bo der sammen med deg. Utleieren kan ikke i slike tilfeller kreve mer i husleie eller nekte vedkommende å flytte inn.

Ved opptak av andre enn de som er nevnt ovenfor, kreves utleierens godkjenning. Utleieren kan imidlertid bare nekte å godkjenne hvis leiligheten blir klart overbefolket eller hvis vedkommende persons forhold gir saklig grunn til det. En slik saklig grunn kan være at denne personen forstyrrer husordenen, eller at det er god grunn til å tro at vedkommende kommer til å skade husrommet. Nasjonalitet, språk, etnisk tilhørighet, hudfarge og politiske standpunkter er aldri en saklig grunn ved personens forhold.

Fremleie er når du som leietaker leier ut leieboligen til en tredjeperson. Ditt opprinnelige leieforhold med din utleier, kalles hovedleieforholdet. Dersom du fremleier, vil du kalles hovedleier. Den personen du fremleier til kalles fremleietaker.

Hovedregelen i husleieloven om fremleie⁶⁵ er at dette krever samtykke fra utleieren. Denne regelen kan fravikes hvis noe annet er avtalt, eller hvis en annen lovbestemmelse sier noe annet. Dersom du har en tidsbestemt leiekontrakt, har du et sterkere vern i forhold til fremleie og oppsigelse.⁶⁶ Leietakeren kan fremleie for resten av leietiden med godkjenning fra utleier. Hvis utleier nekter å godkjenne fremleie uten at fremleierens forhold gir saklig grunn til det eller at leiligheten blir

---

⁶⁴ Se husll. § 7-1.

⁶⁵ Se husll. § 7-2.

⁶⁶ Se husll. § 7-5.

overbefolket, kan leieren si opp med tre måneders varsel⁶⁷. På samme måte som ved opptak i husstanden er saklig grunn blant annet når det er grunn til å frykte hærverk, bråk og skade på eiendommen.

Ved fremleie er du ovenfor utleier ansvarlig i forhold til fremleietakeren. Du kan imidlertid kreve regress dersom fremleietaker misligholder avtalen. Dette betyr at utleieren kan kreve for eksempel erstatning for skader fremleietakeren er ansvarlig for fra deg, mens du senere kan kreve dette fra fremleietakeren.

2.8 Mislighold

Dersom leieobjektet ikke er i samsvar med avtalen, eller ikke er i vanlig god stand dersom ikke annet er avtalt, vil det foreligge mislighold, eller en mangel⁶⁸. På samme måte er det en mangel hvis ikke annet er avtalt, og:

a)husrommet ikke *«passer til de formål tilsvarende husrom vanligvis blir brukt til, eller»*

b)husrommet ikke *«passer til de særlige formål som leieren etter avtalen skulle bruke husrommet til med mindre forholdene viser at leieren for så vidt ikke bygde på utleierens sakkunnskap eller vurdering eller ikke hadde rimelig grunn til å gjøre det.»*

Videre kan det være en mangel hvis utleieren har gitt deg feil opplysninger⁶⁹ eller holdt tilbake opplysninger⁷⁰ om leieforholdet. Dette betyr at det er en mangel hvis utleier sier at utleieobjektet har to soverom, mens det i virkeligheten bare har ett soverom.

Hvis det foreligger en mangel må du reklamere⁷¹ for å gjøre mangelen gjeldene (kreve avslag i leie, erstatning, retting osv.) Å reklamere betyr at du sier i fra til utleieren om mangelen så raskt som mulig etter at du har oppdaget den. Hvis du for eksempel oppdager at det er sopp og fukt i leiligheten, må du gi utleieren beskjed om dette snarest mulig.

---

⁶⁷ Se husll. § 7-5 siste punktum jf. § 9-6.

⁶⁸ Se husll. § 2-2 første ledd.

⁶⁹ Se husll. § 2-3.

⁷⁰ Se husll. § 2-4.

⁷¹ Se husll. § 2-8.

Dersom du ikke reklamerer innen rimelig tid etter at du oppdaget eller burde oppdaget mangelen, mister du din rett til å gjøre mangelen gjeldende. Det betyr at du må finne deg i at det er en mangel ved leiligheten. Innen rimelig tid vurderes forskjellig fra tilfelle til tilfelle, men det innebærer at du må ha rimelig tid til å forstå omfanget av mangelen. Hvis du for eksempel oppdager noe som ligner mugg i leiligheten, betyr dette at du mest sannsynlig kan forventes å først bruke tid på å vaske det vekk, for så se om det dukker opp igjen.

Når det foreligger en mangel, og du har reklamert i tide, kan du gjøre krav om at mangelen skal rettes⁷², kreve avslag i leie⁷³, heve avtalen⁷⁴, kreve erstatning⁷⁵ eller holde leien tilbake⁷⁶. Slike krav kalles mangelsbeføyelser, og flere av dem kan kreves samtidig. Du kan for eksempel både heve avtalen og kreve avslag i leie.

Retting

Retting innebærer at du kan kreve at utleieren for egen regning retter mangelen. Dersom det er muggsopp i leiligheten, kan du dermed kreve at utleieren gjør tiltak for å bli kvitt denne.

Man kan ikke kreve retting hvis kostnadene for utleier blir urimelig høye eller det blir urimelig vanskelig å gjennomføre for utleieren. I slike tilfeller må du kreve for eksempel avslag i leie eller erstatning i stedet.

Avslag i leie

Avslag i leie kan du kreve både ved mangel og forsinkelse. Forsinkelse innebærer at du ikke får disponert leieobjektet til den avtalte tid.

I den tiden husrommet lider av en mangel, kan du kreve avslag tilsvarende forholdet mellom leieobjektet i mangelfull og kontraktmessig stand.

---

⁷² Se husll. § 2-10.

⁷³ Se husll. § 2-11.

⁷⁴ Se husll. § 2-12.

⁷⁵ Se husll. § 2-13

⁷⁶ Se husll. § 2-15.

Heve avtalen

Å heve avtalen betyr at kontrakten opphører umiddelbart. Dette betyr at dine plikter som leietaker (blant annet å betale leie), og utleiers plikt til stille husrommet til din disposisjon, opphører.

Vilkåret er at det foreligger en *vesentlig* mangel. Dette kravet er strengt, og det skal mye til før man kan heve en kontrakt. Hva som er en vesentlig mangel må avgjøres konkret i hvert enkelt tilfelle, og dette er en skjønnsmessig avgjørelse. Man må avgjøre om det foreligger en vesentlig mangel ut i fra mangelens omfang og kvalitet, samt mangelens betydning for deg som leietaker.

2.9 Oppsigelse og opphør av leieforholdet – hevning

Ved tidsbestemte avtaler som vi tidligere har redegjort for, er leieforholdet avsluttet den dato kontrakten opphører.

Hvis du likevel bor i leieobjektet i denne tiden etter at leieforholdet er ferdig, vil kontrakten gå over til å bli tidsubestemt dersom ikke utleieren sender et flyttevarsel til deg innen tre måneder fra kontrakten utløper⁷⁷.

Ved tidsubestemte leieavtaler vil oppsigelse være den vanligste opphørsgrunn.

Hovedregelen i norsk husleierett er at oppsigelsesfristen er tre måneder til opphør ved utløpet av en kalendermåned⁷⁸. Enklere forklart betyr det at fristen er tre måneder med tillegg av tiden frem til neste månedsskifte. Dette betyr for eksempel at dersom du sier opp eller blir sagt opp 04.08.12 vil oppsigelsestiden vare til 31.11.12.

Det kan imidlertid avtales annen oppsigelsestid i leiekontrakten.

Både leietakeren og utleieren skal holde seg til den avtale oppsigelsestid eller hovedregelen om tre måneder hvis ikke annet er bestemt. Partenes plikter fortsetter å bestå i oppsigelsestiden. Selv om du flytter ut før oppsigelsestiden er over, må du likevel betale leie ut oppsigelsestiden.

---

⁷⁷Se husll. § 9–2 tredje ledd.

⁷⁸ Se husll. § 9–6.

Når utleieren skal si opp kontrakten er det strenge formkrav til oppsigelsen.⁷⁹ Oppsigelsen må for det første være skriftlig. Skriftlighetskravet er ikke oppfylt ved sms eller e-post.⁸⁰ Oppsigelsen skal også være begrunnet. Det stilles krav til en konkret oppsigelsesgrunn, og etter husleieloven kan dette være.⁸¹

- 1) at husrommet skal brukes som bolig av utleieren selv eller noen som hører til husstanden,
- 2) at husrommet må fravikes grunnet rivning eller ombygging av eiendommen,
- 3) at leieren har misligholdt leieavtalen eller
- 4) at det foreligger en annen saklig grunn til å si opp leieavtalen. Det er ikke særlig strenge vilkår til hvor saklig grunn det skal foreligge, det er nok at det foreligger en bestemt og akseptabel grunn, for eksempel at utleier skal selge leiligheten.

Til sist skal oppsigelsen også opplyse om at du som leietaker har rett til å protestere mot oppsigelsen. Det skal videre stå at du må protestere skriftlig innen en måned etter at du har mottatt oppsigelsen, og at hvis du ikke protesterer innen denne fristen så mister du din rett til å hevde at oppsigelsen er ugyldig og utleieren kan i så fall begjære tvangsutkastelse.

Hvis ikke alle disse formkravene er oppfylt anses oppsigelsen som ugyldig.⁸² Dette betyr at du kan se bort fra oppsigelsen og fortsette å bo. Hvis utleieren gir deg en ny oppsigelse som er tråd med formkravene, vil oppsigelsestiden begynne på løpe fra du har mottatt denne.

Du må imidlertid være klar over at dersom du flytter ut i samsvar med en ugyldig oppsigelse, anses den for å være godtatt, og du kan da ikke i ettertid fremholde at oppsigelsen ikke fulgte formkravene etter husleieloven.⁸³

Hvis oppsigelsen er gyldig, har du en mulighet til å protestere på oppsigelsen dersom du mener at begrunnelsen ikke er riktig. Som nevnt kan du protestere til utleieren skriftlig innen en måned etter at oppsigelsen er mottatt.⁸⁴ Hvis du protesterer innen denne fristen faller oppsigelsen bort med mindre utleieren har reist søksmål innen tre måneder etter at din frist til å protestere har gått ut (en måned etter at du mottok oppsigelsen). Hvis saken går til søksmål, skal retten

---

⁷⁹ Se husll. § 9-7 første ledd.

⁸⁰ Wyller, Christian Fr. (2009): *Boligrett* 5. utg. s. 358.

⁸¹ Se husll. § 9-5.

⁸² Se husll. § 9-7 tredje ledd.

⁸³ Se husll. § 9-7 tredje ledd annet punktum.

⁸⁴ Se husll. § 9-8

avgjøre om oppsigelsen er ulovlig og om den skal settes til side.⁸⁵ Hvis saken går til søksmål, vil dette i praksis som oftest innebære at utleier tar ut en klage til forliksrådet eller husleietvistutvalget⁸⁶

Leieforholdet kan også opphøre på andre måter enn ved oppsigelse. En leieavtale kan heves fra leietakers side dersom det foreligger vesentlig mislighold.⁸⁷ Vi har ovenfor forklart hva det innebærer å heve avtalen.

Å heve avtalen anses som et alvorlig inngrep i avtalen, og skal sees på som siste utvei. Dersom du kan bli hjulpet av for eksempel å få en mangel (feil eller kontraktsbrudd) rettet eller at du kan få prisavslag, trekker dette i retning av at hevning ikke kan kreves fra din side. Utleieren har også en rett til å rette mangelen dersom du reklamerer på den⁸⁸. Dette kan du som leietaker ikke motsette deg hvis det er en fare for at andre deler av eiendommen også kan bli skadet og hvis det kan skje uten vesentlig ulempe for deg. Dette betyr at du må finne deg i mindre ulemper, som for eksempel litt støy i eiendommen og dårligere adkomst i noen perioder.

Vilkåret for å heve avtalen er at misligholdet er vesentlig. Mislighold betyr at utleieren for eksempel har handlet i strid med kontrakten.

Det at det skal være et vesentlig mislighold betyr at vilkåret for å heve kontrakten er strengt. Man må ta utgangspunkt i mangelens betydning for leietakeren og hvilken kunnskap utleieren hadde om dette. Dette betyr at en mangel kan medføre at du har rett til å heve, mens andre mangler ikke gir rett til å heve. Hvis du opplyser utleier ved avtaleinngåelsen om at utleieobjektet må være over ett plan fordi du sitter i rullestol, og det senere viser seg at det er to etasjer og trapp i leiligheten kan dette gi hevningsrett for deg. Hvis utleieren opplyser om at leiligheten er over ett plan for en person dette ikke har noen særlig betydning for fordi han eller hun er funksjonsfrisk, vil ikke dette gi hevningsrett for denne personen.

Dersom du som leietaker vil heve avtalen, må du gi utleieren en hevningserklæring. Det er ingen krav til hvordan en slik erklæring skal være, men for å sikre deg selv bør denne være skriftlig. Du må også være oppmerksom på at dersom du hever

---

⁸⁵ Se husll. § 9–8 annet ledd.

⁸⁶ Se www.htu.no

⁸⁷ Se husll. § 2–12

⁸⁸ Se husll. § 2–10 annet ledd.

avtalen uten at misligholdet kan anses som vesentlig, kan utleier ha krav på leie i etterkant (erstatning).

Utleieren kan også heve avtalen⁸⁹. Misligholdet fra din side som leietaker må også være vesentlig. Vesentlig mislighold foreligger fra leietaker kun når:

- a) *Leieren vesentlig misligholder sin plikt til å betale leie eller oppfylle andre krav som reiser seg av leieavtalen.*

Her er det ikke nok at leietakeren betaler inn leien for sent, og at det for eksempel mangler en leieinnbetaling. Misligholdet må være betydelig og dersom det er opprettet en depositumskonto, skal det som oftest mye til før utleieren kan heve avtalen. Hvis det for eksempel er opprettet depositum på tre leier, kan utleier i alle fall ikke heve før det mangler tre leieinnbetalinger.

- b) *leieren tross skriftlig advarsel fra utleieren i vesentlig grad forsømmer sin vedlikeholdsplikt eller fortsetter å opptre på en måte som er til alvorlig skade eller sjenanse for utleieren, eiendommen eller øvrige brukere*

Her er det et krav om skriftlig advarsel fra utleieren før kontrakten blir hevet. Advarselen skal konkret angi hvilke forhold utleier forlanger at skal opphøre (stoppe), slik at du som leietaker får anledning til å rette dette.

- c) *leieren uten å ha rett til det helt eller delvis overlater bruken av husrommet til andre og tross skriftlig advarsel fra utleieren ikke bringer forholdet til opphør*

Her gjelder hvis du for eksempel har fremleiet uten at du har fått utleiers godkjenning hvor dette kreves.

---

⁸⁹ Se husll. § 9–9.

- d) *leieren uten å ha rett til det bruker husrommet på annen måte eller til andre formål enn avtalt og tross skriftlig advarsel fra utleieren ikke bringer forholdet til opphør*

Dette må avgjøres ut i fra hva som er bestemt i kontrakten. Dersom du for eksempel har leiet en leilighet til boligformål, kan utleier heve hvis leiligheten brukes som restaurant.

- e) *leieren for øvrig misligholder sine plikter på en måte som gjør det nødvendig å bringe leieavtalen til opphør*

Dette er en sekkebestemmelse og omfatter for eksempel tilfeller hvor leietaker går fysisk til angrep på utleier, eller at boligen brukes til narkotikaomsetning.

Hvis utleier skal heve avtalen, må hevningserklæringen være skriftlig⁹⁰ og det kreves at hevningsgrunnen oppgis.

2.10 Tilbakelevering av leiligheten – rettigheter og plikter når leieforholdet opphører

Når leieforholdet er ferdig, enten ved oppsigelse, at kontraktstiden er over eller at avtalen er hevet, skal du som leietaker flytte ut og tilbakelevere leiligheten til utleieren.

Den dagen leieforholdet opphører (slutter) skal leieren stille leieobjektet med dets tilbehør til utleierens disposisjon⁹¹. Hvis ikke dere har avtalt annet, anses leieobjektet for tilbakelevert når nøkler er gitt til utleieren og han ellers har fått uhindret adgang til husrommet.

Når husrommet er tilbakelevert av leietakeren, skal det være ryddet, vasket og for øvrig i samme stand som det var da man overtok husrommet⁹². Det som kalles

---

⁹⁰ Se husll. § 9–9 annet ledd.

⁹¹ Se husll. § 10–2 første ledd.

⁹² Se husll. § 10–2 andre ledd.

alminnelig slit og elde, kan ikke utleieren kreve at leietakeren gjør noe med. Dette betyr at slitasje på gulv og lignende som man må regne med over tid, kan ikke utleier hevde at leietakeren skal erstatte eller reparere.

Når det gjelder hvilken stand husrommet skal være i, er det av betydning hvilken vedlikeholdsplikt du som leietaker har avtalt med utleier.

2.11 Kommunal bolig – bolig for vanskeligstilte

I henhold til norsk lov⁹³ skal kommunen medvirke til å skaffe bolig til vanskeligstilte personer som har vanskelig for å finne bolig selv, eller når det er andre forhold som gjør at det er vanskelig å få en plass å bo. Kommunen gir dette ansvaret over til NAV.

2.11.1. Hvem regnes som vanskeligstilte?

I følge husleieloven⁹⁴ regnes vanskeligstilte som personer som trenger hjelp til å skaffe seg bolig på grunn av:

1. Dårlig økonomi
2. Nedsatt funksjonsevne
3. Helsemessige eller sosiale problemer
4. Dårlige kunnskaper om det norske boligmarkedet
5. Eller lignende forhold

«Eller lignende forhold» omfatter mange grupper mennesker. Dette gjelder flyktninger, sosialklienter, tidligere innsatte (personer som har vært i fengsel) og personer med funksjonshemming.

2.11.2. Gjelder andre regler når man bor i en bolig for vanskeligstilte?

Det er tidligere gjort rede for de regler som gjelder for vanlige husleieforhold. I husleieloven⁹⁵ er det oppstilt spesielle regler om boliger for vanskeligstilte. Disse

---

⁹³ Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen av 2009 § 15.

⁹⁴ Se husll. § 11–1 første ledd.

⁹⁵ Lov om husleieavtaler av 1999.

regnes som unntak fra hovedreglene om husleie. Et unntak er en regel som sier det motsatte av hovedregelen.

Regelen om boliger for vanskeligstilte i husleieloven⁹⁶, gir utleier et sterkere vern enn i forhold til vanlige leieforhold. Dette betyr at mange av de reglene som begrenser utleiers rett til for eksempel til å si opp avtalen eller å fremleie (leieren leier til en ny person) ikke gjelder ved boliger for vanskeligstilte. Det må imidlertid stå skriftlig i leieavtalen at den gjelder bolig for vanskeligstilte⁹⁷ og dersom utleieren (for eksempel kommunen) skal få et sterkere vern, må de unntakene de ønsker å bruke, være skrevet i avtalen.

Bestemmelsen gjelder boliger som staten, fylkeskommunen eller kommunen eier eller leier til dette formålet.

2.11.3 Hvordan kan man få tildelt en kommunal bolig/ bolig for vanskeligstilte?

Reglene og vilkårene for å få innvilget en søknad om kommunal bolig varierer fra kommune til kommune. Du må derfor ta kontakt med den kommunen du er bosatt i, slik at de kan hjelpe deg i søknadsprosessen.

2.12 Tvangsfravikelse av bolig

Generelt

I noen tilfeller kan utleier ha rett til å kaste leietaker ut av boligen. I slike situasjoner kan utleier benytte seg av tvangsfravikelse. Tvangsfravikelse innebærer at man får hjelp av namsfogden til å gjennomføre sin rett til å kaste ut en person. Namsfogden er en offentlig myndighet som har rett til å bruke tvang og makt til å gjennomføre rettslige krav som du måtte ha.

I hvilke situasjoner kan utleier kaste deg ut ved hjelp av tvangsfravikelse?

Utleier må ha et tvangsgrunnlag som er tvangskraftig hvis han skal kunne kaste deg ut. Tvangsgrunnlag deles opp i alminnelige og særlige tvangsgrunnlag.

---

⁹⁶ Se husll. § 11-1.

⁹⁷ Se husll. § 11-1 annet ledd.

Forskjellen mellom disse to grunnlagene er at man ved de særlige grunnlagene må sende et varsel før man kan kreve at leietaker fraviker husrommet.

Alminnelige tvangsgrunnlag⁹⁸ er dom fra en norsk domstol, eller andre avgjørelser som har samme virkning som en dom. Også andre avgjørelser som er tatt av andre norske myndigheter enn domstolen, er tvangsgrunnlag når den har virkning som dom. Dette kan for eksempel være et vedtak fra forliksrådet eller husleietvistutvalget. Samtidig er også rettsforlik og i noen tilfeller avgjørelser fra utenlandske domstoler tvangsgrunnlag. Rettsforlik er når to parter kommer til enighet før domstolene eller andre myndigheter avsier en dom.

Dette betyr at dersom utleier har en dom på at du skal flytte ut, kan han kreve at namsfogden tvinger deg til å flytte ut av leiligheten.

Videre finnes det særlige tvangsgrunnlag⁹⁹ for å fravike fast eiendom. Det første særlige tvangsgrunnlaget er utkastelsesklausul. En slik utkastelsesklausul foreligger når man har en *skriftlig* kontrakt om husleie hvor det står skrevet at tvangsfravikelse skjer når leien ikke betales. Som tidligere nevnt, må det altså varsles¹⁰⁰ om en slik tvangsfravikelse før utleier kan kreve dette. Et slikt varsel skal være skriftlig, og kan ikke sendes før leien tidligst kan kreves betalt (forfallsdagen).

Utleier kan også ha en utkastelsesklausul i kontrakten for det tilfelle at du ikke flytter når leietiden er ute¹⁰¹. Også i dette tilfellet må dette stå *skriftlig* i leiekontrakten. Utleieren må imidlertid først sende ett flyttevarsel¹⁰² dersom det har gått mer enn tre måneder siden kontrakten er utgått. Også her må utleieren sende et varsel om at tvangsfravikelse vil skje.

Videre har utleieren et tvangsgrunnlag når husleieforholdet er oppsagt, og du ikke har flyttet etter oppsigelsestidens slutt¹⁰³. Dersom leiekontrakten blir sagt opp av din utleier, har du imidlertid en rett til å protestere på oppsigelsen¹⁰⁴, og hvis du har gjort dette kan ikke utleier få hjelp av namsfogden til å kaste deg ut. Også i dette tilfellet må utleier sende et varsel før du blir kastet ut.

---

⁹⁸ Se tvangsfullbyrdsloven § 4-1.

⁹⁹ Se tvangsl. § 13-2 tredje ledd.

¹⁰⁰ Se tvangsl. § 4-18.

¹⁰¹ Se tvangsl. § 13-2 tredje ledd bokstav b.

¹⁰² Se husll. § 9-2 tredje ledd.

¹⁰³ Se tvangsl. § 13-2 tredje ledd bokstav c.

¹⁰⁴ Se husll. § 9-8.

Tilslutt har utleier adgang til å kreve tvangsfravikelse når det er *åpenbart* at det foreligger forhold som gjør at han har rett til å heve leiekontrakten¹⁰⁵. Å heve kontrakten betyr at utleier avslutter kontrakten umiddelbart grunnet vesentlig mislighold fra leietakers side. Vesentlig mislighold foreligger når du som leietaker har unngått å betale leie over lang tid, ødelegger eller ikke vedlikeholder leiligheten, overlater bruken av leiligheten til andre som ikke har rett til det, eller når du bruker leiligheten på måte du ikke har lov til etter kontrakten, eller du på en annen måte bryter kontrakten på en alvorlig måte¹⁰⁶. Også i et slikt tilfelle må utleier sende varsel.

Det at utleier bare kan kreve tvangsfravikelse når det er åpenbart at han kan heve kontrakten, betyr at det må være snakk om et klart og alvorlig kontraktsbrudd fra leietakerens side.

3. Hva gjør du når du får varsel om tvangsfravikelse?

Ved et varsel om tvangsfravikelse, kan du alltid komme med en innsigelse. En innsigelse betyr at du gir uttrykk for at det ikke er grunnlag for tvangsfravikelse. Man må da komme med en slik innsigelse innen fristens utløp. En slik frist er på 14 dager.

Det er imidlertid et skille mellom tvangsfravikelse ved alminnelige tvangsgrunnlag og særlige tvangsgrunnlag¹⁰⁷. Dersom du må tvangsfravike eiendommen fordi utleier for eksempel har fått en dom på at du må gjøre det (alminnelig tvangsgrunnlag), er det bare to ulike innsigelser du kan komme med. Den første er at tvangsgrunnlaget ikke stammer fra en dom eller andre alminnelige tvangsgrunnlag. Den andre innsigelsen du kan komme med, er at tvangsgrunnlaget (eksempel dommen) har et innhold som gjør at det ikke fremgår klart at du er dømt til å flytte fra leieobjektet¹⁰⁸.

Det er også et krav om at hvis man skal komme med en innsigelse ved tvangsfravikelse på grunn av alminnelig tvangsgrunnlag, må innvendingen være knyttet til omstendigheter eller hendelser som har oppstått så sent at det ikke har vært opplyst om det når saken har vært til avgjørelse hos retten.¹⁰⁹

---

¹⁰⁵ Se tvangsl. § 13–2 tredje ledd bokstav d.

¹⁰⁶ Se husll. § 9–9.

¹⁰⁷ Se tvangsl. § 4–2.

¹⁰⁸ Se tvangsl. § 4–2 første ledd bokstav b.

¹⁰⁹ Se tvangsl. § 4–2 annet ledd.

Dersom du må tvangsfravike leiligheten på grunn av et særlig tvangsgrunnlag, er det en større frihet til å komme med innsigelser. Her kan man komme med alle innsigelser som man kunne kommet med under et søksmål¹¹⁰. I en slik situasjon kan en innvending for eksempel være at du er uenig i at du må flytte.

---

¹¹⁰ Se tvangsl. § 4-2 tredje ledd.

Kapittel 3

Forbrukerkjøp

3.1 Generelt

Forbrukerkjøp gjelder kjøp og salg av gjenstander når du kjøper noe som privatperson og selgeren opptre i næringsvirksomhet¹¹¹. Det er forskjellige regler fra de kjøp hvor du kjøper noe av en privatperson eller at en annen privatperson kjøper noe fra deg. Andre regler gjelder også når det gjelder kjøp og salg mellom to næringsdrivende.

Som kjøper i forbrukerforhold oppstår som oftest problemene når det er noe feil (en mangel) ved tingen som er kjøpt, for eksempel at selgeren leverer feil ting, ødelagt ting eller at han leverer for sent. Man kan for eksempel tenke seg at du har kjøpt en fjernkontroll til TV som ikke virker. Dersom dette skjer kan du gjøre mangelen eller forsinkelsen gjeldende. Dette innebærer at du for eksempel kan kreve retting, erstatning, hevning eller prisavslag. Noen av disse mangelsbeføyelsene kan du kombinere – din rett til å kreve erstatning bortfaller ikke selv om du gjør gjeldende andre krav.

Det er viktig å være klar over at du ikke kan gjøre mangelen gjeldende (for eksempel kreve prisavslag) hvis du viste om feilen ved varen da du inngikk kjøpet¹¹².

3.2 Hva gjør du når du mottar en vare som lider av en feil (mangel)?

I henhold til forbrukerkjøpsloven, foreligger det for det første en mangel når tingen ikke er i samsvar med de krav til art, mengde, kvalitet, andre egenskaper og innpakning som følger av avtalen¹¹³.

"Dersom ikke annet følger av avtalen skal tingen¹¹⁴:

- a) *passer for de formål som tilsvarende ting vanligvis brukes til*

---

¹¹¹ Forbrukerkjøpsloven § 1 annet ledd.

¹¹² Se fkjl. § 16 tredje ledd.

¹¹³ Se fkjl. § 16 første ledd litra a jf. § 15 første ledd.

¹¹⁴ Se fkjl. § 15

Dersom en mobiltelefon for eksempel ikke kan brukes til å ringe med, vil den ikke passe til de formål som tilsvarende ting vanligvis brukes til.

- b) svare til det som forbrukeren har grunn til å forvente ved kjøp av en slik ting når det gjelder holdbarhet og andre egenskaper*

Hvis en mobiltelefon for eksempel slutter å virke etter et halvt år, kan det være slik at du har forventet at den skal virke i to år. Det viktige er hva du som forbruker har grunn til å forvente.

- c) passe for et bestemt formål som selgeren var eller måtte være kjent med da kjøpet ble inngått, hvis selgeren har akseptert dette formålet eller forbrukeren ellers har hatt rimelig grunn til å bygge på selgerens sakkunnskap og vurdering*

Hvis du for eksempel gir selgeren beskjed om at du skal ha et kamera som kan brukes til å ta bilder under vann, og det i ettertid viser seg at dette ikke er mulig, vil det foreligge en mangel.

- d) ha egenskaper som selgeren har vist til ved å legge frem en prøve eller modell*

- e) være pakket på vanlig eller annen forsvarlig måte som trengs for å bevare og beskytte tingen*

- f) være i samsvar med offentligrettslige krav som stilles i lovgivningen eller offentlig vedtak i medhold av lov på den tid kjøpet inngås, hvis ikke forbrukeren har til hensikt å anvende tingen på en slik måte at kravet er uten betydning*

- g) være fri tredjepersons rett i tingen, for eksempel eiendomsrett eller panterett. Likeså skal tingen være fri tredjepersons krav på å ha rett i tingen når dette bestrides, unntatt når kravet er klart ugrunnet.*

Dette gjelder for eksempel når selgeren har solgt tingen to ganger (til to personer).

Hvis ikke tingen er i samsvar med bokstav a) til f), foreligger det en mangel¹¹⁵.”

Videre foreligger det en mangel hvis¹¹⁶:

- selgeren ved kjøpet har forsømt å opplyse om forhold ved tingen eller dens bruk som han eller hun burde kjenne til, og som forbrukeren hadde grunn til å regne med å få, dersom unnlåtelsen kan antas å ha virket inn på kjøpet. Dette innebærer de tilfeller hvor selgeren holder tilbake opplysninger om varen for deg. Det er et vilkår at disse opplysningene har innvirket på kjøpet for deg som kjøper, noe som innebærer at du må kunne bevise at du ikke ville inngått det samme kjøp på samme vilkår (for eksempel betalt like mye hvis du viste om den manglende opplysningen).
- den (varen) ikke svarer til opplysninger som selgeren i sin markedsføring eller ellers har gitt om tingen eller dens bruk, dersom selgeren ikke viser at opplysningene før kjøpet er rettet på en tydelig måte, eller at de ikke kan ha innvirket på kjøpet. Dette gjelder de tilfellene hvor selgeren har gitt deg feil opplysninger om tingen.
- nødvendige opplysninger om installering, montering, bruk, stell og oppbevaring ikke følger med tingen. Dette gjelder for eksempel situasjoner hvor det står feil i bruksanvisningen.

Når du har overtatt varen, kan det hende at den ikke er i den stand som var avtalt. Det første du må gjøre i et slikt tilfelle, er å gi beskjed til selgeren. Dette kalles reklamasjon¹¹⁷. Det løper en frist på en slik reklamasjon, og det er viktig at du sier i fra så raskt som mulig, slik at du ikke taper din rett til å gjøre mangelen gjeldende.

---

¹¹⁵ Se fjkjl. § 16 første ledd litra a jf. § 15.

¹¹⁶ Se fjkjl. § 16 første ledd litra b–d.

¹¹⁷ Se fjkjl. § 27.

Loven sier at du må si i fra innen rimelig tid etter at du oppdaget feilen eller mangelen, eller innen rimelig tid etter at du burde oppdaget den. Denne fristen er aldri kortere enn to måneder fra det tidspunkt du faktisk oppdaget mangelen. Dette betyr at "innen rimelig tid" aldri er kortere enn to måneder fra den dag du oppdaget mangelen. Videre er den absolutte frist to eller fem år fra den dag du overtok varen. Fem år er fristen i de tilfeller varen er ment å vare vesentlig lengre enn to år. For eksempel gjelder dette for mobiltelefoner. Man kan også tenke seg at det gjelder for diamantsmykker.

Det er ikke noe krav om at du skal si hva du vil kreve for feilen ved varen når du reklamerer. Det er tilstrekkelig at du gjør selger oppmerksom på at det foreligger en mangel¹¹⁸.

Hvis du har reklamert i tide, vil du ha flere mangelskrav du kan gjøre gjeldende mot selger¹¹⁹. For det første kan du kreve at mangelen blir rettet eller å få ny tilsvarende feilfri vare¹²⁰. Du kan i et slikt tilfelle velge om selgeren skal reparere (rette) mangelen, eller å få omlevering (ny vare). Du kan imidlertid ikke velge mellom retting eller omlevering hvis gjennomføringen er umulig eller at det påfører selgeren urimelige kostnader. Hvis du for eksempel har kjøpt et par sko som koster ca. 1300 kr og omlevering (ny vare) vil koste ca. 500 kr for selgeren, mens retting vil koste ca. 50 kr for selgeren, kan du ikke kreve å få ny vare¹²¹.

Selgeren kan også tilby deg å rette mangelen eller gi deg ny vare¹²². Hvis kjøperen benytter seg av denne retten, kan du ikke kreve prisavslag eller heve avtalen. Selgeren kan imidlertid ikke kreve å få mer enn to forsøk til å rette mangelen eller levere ny vare – dette gjelder imidlertid bare når det er snakk om samme mangel ved varen.¹²³ Du kan også kreve å få en erstatningsvare til din rådighet hvis rettingen tar mer enn en uke. Dette gjelder som hovedregel. I noen tilfeller har du imidlertid ikke krav på dette hvis det ikke er rimelig i forhold til den kostand det vil påføre selgeren og den behov du har for gjenstanden.

---

¹¹⁸ *Kjøpsrett* 2005 Viggo Hagstrøm, s.187.

¹¹⁹ Se fkjl. § 26.

¹²⁰ Se fkjl. § 29

¹²¹ Se Rt. 2006 s. 179.

¹²² Se fkjl. § 29 tredje ledd.

¹²³ Se fkjl. § 30 annet ledd.

Videre kan du kreve et prisavslag hvis varen har en mangel¹²⁴. Dette kan bare kreves hvis du ikke har fått feilen rettet eller fått ny vare. Prisavslaget skal settes til forholdet mellom tingens verdi i mangelfull og kontraktsmessig stand. Dette må fastsettes skjønnsmessig fra vare til vare.

Du kan også heve avtalen dersom det foreligger en mangel¹²⁵. Dette er den mest inngripende reaksjonen på en mangel, og vilkåret er derfor at mangelen ikke er uvesentlig. For å avgjøre om mangelen ikke er uvesentlig, må man foreta en totalvurdering. Man må for eksempel vurdere om man kunne blitt hjulpet av retting eller prisavslag. Man skal også vurdere ulempene med at kjøper må sitte med varen.

Dersom du hever avtalen, opphører avtaleforholdet og du skal gi tingen tilbake til selger (så langt dette er mulig – hvis tingen for eksempel er blitt ødelagt pga. mangelen, setter ikke dette en stopper for at du kan heve). Selger skal da gi deg pengene tilbake.

Hvis du har noen økonomiske utlegg i forbindelse med at varen har en mangel, kan du kreve erstatning¹²⁶.

I de tilfeller hvor du ikke har betalt hele kjøpesummen før du har fått varen, kan du også holde tilbake pengene hvis det er en feil ved varen¹²⁷. Du kan imidlertid ikke holde tilbake for mye, bare det som gir betryggende sikkerhet for kravet. Du må være klar over at hvis du holder tilbake for mye penger, regnes dette som et kontraktsbrudd.

---

¹²⁴ Se fkjl. § 31.

¹²⁵ Se fkjl. § 32.

¹²⁶ Se fkjl. § 33.

¹²⁷ Se fkjl. § 28.

3.3 Hva gjør du når du ikke mottar varen til rett tid? (Forsinkelse)

Forsinkelse foreligger når tingen blir levert for sent etter hva som er avtalt eller når den ikke blir levert i det hele tatt¹²⁸.

Dersom forsinkelse ikke skyldes forhold på din side (kjøpers side), kan du blant annet holde kjøpesummen tilbake, kreve oppfyllelse, erstatning eller hevning.

Hvis du velger å holde tilbake kjøpesummen¹²⁹, kan du ikke holde tilbake mer enn at det gir betryggende sikkerhet for kravet, på samme måte som ved mangler.

Oppfyllelse av kjøpet kan bare kreves når det ikke foreligger en hindring som selgeren ikke kan overvinne, eller hvis oppfyllelse ikke medfører en så stor ulempe eller kostnad for selgeren at det vil stå i ubalanse i forhold til din interesse i at selgeren oppfylder.¹³⁰ Du vil tape retten til å kreve oppfyllelse dersom du venter urimelig lenge med å fremme kravet.

Du kan også heve kjøpet ved forsinkelse¹³¹. Her er vilkåret at forsinkelsen er vesentlig. Hvis du har mottatt varen, må kravet om hevning gjøres innen rimelig tid etter at du fikk vite at tingen var levert. Dette betyr at du ikke bør vente særlig lenge før du gir selger beskjed om at du vil heve.

Når man skal vurdere om forsinkelsen er vesentlig, må man legge vekt på hvilken betydning forsinkelsen har for deg som kjøper. Det er også av betydning hvilken vare kjøpet gjelder og om den skulle leveres til en bestemt tid.¹³² Hvis du for eksempel bestiller mat til et selskap som skal finne sted en spesiell dag, og maten ikke kommer før dagen etterpå, må forsinkelsen ha stor betydning for deg som kjøper og gi deg rett til å heve kjøpet.

Dersom du lider et økonomisk tap som følge av forsinkelsen, kan du også kreve erstatning¹³³

---

¹²⁸ Se fkjl. § 19.

¹²⁹ Se fkjl. § 20.

¹³⁰ Se fkjl. § 21.

¹³¹ Se fkjl. § 23.

¹³² Se fkjl. § 23 annet ledd.

¹³³ Se fkjl. § 24.

3.4 Angrerett

Dersom du som forbruker handler varer ved fjernsalg, eller utenfor fast utsalgssted kan du benytte deg av angreretten. Denne retten stammer fra angrerettloven, dersom du handler i butikk er du underlagt butikkens egne regler om angrerett.¹³⁴

Angreretten innebærer at du som forbruker kan returnere kjøpt vare, og gå fra avtale om tjeneste. Det er den profesjonelle part, altså selger, som har ansvaret for at du mottar informasjonen du trenger. Forbruker skal få alle opplysninger om varen og tjenesten som forbruker har grunn til å regne med å få.¹³⁵

Forbruker skal også motta opplysninger om angreretten og hvordan den kan benyttes. Selger skal gi opplysningen ved avtaleinngåelsen, senest ved levering av varen.¹³⁶ For å benytte seg av angreretten må forbruker gi melding til selger innen 14 dager etter at hele varen og opplysningene som kreves etter loven er mottatt fra selger. Denne meldingen bør være skriftlig.

Hvor forbruker har kjøpt en tjeneste løper fristen fra avtalebekreftelsen. Ved fjernsalg løper fristen uansett ut senest 3 måneder etter at varen er mottatt, eller etter ett år dersom opplysninger om angrerett ikke er gitt.¹³⁷

---

¹³⁴ Se angrerettloven § 1

¹³⁵ Se angrerettloven § § 7 og 7a

¹³⁶ Se angrerettloven § 9

¹³⁷ Se angrerettloven § 11

Kapittel 4

Utlendingsrett

4.1 Familieinnvandring

Reglene om familieinnvandring gjelder i alle tilfeller hvor det søkes om opphold i Norge for en utenlandsk statsborger¹³⁸. Det kan enten være tilknytning til ektefelle, samboer, barn eller annet familiemedlem i Norge. Utlendingsdirektoratet (UDI) vil også vurdere om det foreligger sterke menneskelige hensyn som tilsier at en søknad skal innvilges. Vi vil i det følgende ta for oss de mest vanlige tillatelsesgrunnlagene vedrørende familiegjenforening.¹³⁹ Kapittelet er oppdelt i en generell del og en spesiell del. Førstnevnte vil ta for seg familieinnvandring etter det generelle regelverket mens del 2 er rettet mot EØS-borgere, herunder det spesielle regelverket.

DET GENERELLE REGELVERKET

4.1.1 Ektefeller

Dersom en er gift eller har inngått partnerskap¹⁴⁰, har man rett til familieinnvandringstillatelse dersom de følgende vilkårene er oppfylt:¹⁴¹

- Referanseperson (personen i Norge) må enten være norsk eller nordisk statsborger som er bosatt eller skal bosette seg i riket eller
- utlending med permanent oppholdstillatelse i riket eller,
- utlending som har eller får lovlig opphold i riket med oppholdstillatelse som kan danne grunnlag for permanent oppholdstillatelse eller,
- utlending som har oppholdstillatelse etter bestemmelsen i § 34 uten at ordningen med kollektiv beskyttelse har opphørt.
- Begge parter må være over 18 år.

Dersom søker har vært gift tidligere, må en kunne dokumentere at ekteskapet er oppløst. Dersom en ikke kan fremlegge dokumentasjon som loven krever, må

---

¹³⁸ Se lov av 15.05.2008 nr. 35, Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven)

¹³⁹ Se utlendingslovens Kap.6, fra §§ 39–53 fastsetter de ulike tillatelsesgrunnlagene.

¹⁴⁰ Dette fremgår ikke uttrykkelig av lovteksten, men følger av ekteskapsloven §§1 og 95.

¹⁴¹ Se § 40

søkeren/referansepersonen legge ved en forklaring i søknaden hvorfor en ikke kan fremlegge påkrevd dokumentasjon.¹⁴²

Det er videre et vilkår at ektefellene skal bo sammen. Likevel åpner loven for at dersom det foreligger «særskilte omstendigheter» kan bokravet likevel bortfalle. Eksempler på dette kan være tilfeller der partene lever mye atskilt som følge av at den ene personen har arbeid i Nordsjøen eller lignende.

Hevder UDI at ekteskapet er proforma

En oppholdstillatelse kan nektes dersom det fremstår som mest sannsynlig at det hovedsakelige formålet med inngåelsen av ekteskapet har vært å etablere grunnlag for opphold i riket for søkeren.¹⁴³ Det er utlendingsmyndighetene som har bevisbyrden¹⁴⁴ for at ekteskapet er proforma dersom begge parter hevder at ekteskapet er reelt. Det er selvsagt at det ikke er lett for utlendingsmyndighetene å avklare hvilke tilfeller der hovedhensikten med ekteskapet er å skaffe seg oppholdsgrunnlag i Norge.¹⁴⁵

Mistanke om fare for mishandling eller utnyttelse av utenlandske borgere

Videre kan en tillatelse nektes dersom en søker som ikke har felles barn med referansepersonen og ikke har levd i et etablert samliv¹⁴⁶ med referansepersonen i utlandet eller i Norge nektes dersom det mest sannsynlig¹⁴⁷ at søkeren eller dennes særkullsbarn¹⁴⁸ vil bli mishandlet eller grovt utnyttet.¹⁴⁹

Bigami/Polygami

Dersom referansepersonen får opphold i riket etter å ha inngått ekteskap med flere, kan bare én av de ektede få oppholdstillatelse.¹⁵⁰ Hvis referansepersonen

---

¹⁴² Se RS 2010–120

¹⁴³ Se Utl § 40, fjerde ledd.

¹⁴⁴ Beviskravet er kravet om alminnelig sannsynlighetsovervekt.

¹⁴⁵ Eks: NOU s.228, liste over ulike vurderingsmomenter som utlendingsmyndighetene benytter seg av. Viktig å bemerke seg at listen ikke er uttømmende, ei heller rangert.

¹⁴⁶ Partene må ha bodd sammen i en periode av en viss varighet, se Ot.prp.nr.109 (2005–2005)

¹⁴⁷ Beviskravet er også her alminnelig sannsynlighetsovervekt.

¹⁴⁸ Særkullsbarn betyr barn som en person har med en annen enn sin nåværende partner (ektefelle, samboer eller kjæreste).

¹⁴⁹ Se § 40, femte ledd.

¹⁵⁰ Se § 40, sjette ledd.

allerede er gift med en person som er bosatt i riket får en ikke oppholdstillatelse etter § 40.

Til sist kan en tillatelse nektes dersom det er mest sannsynlig at de tidligere ektefellene akter å fortsette samlivet.

4.1.2 Kravene til referansepersonen

Med referanseperson menes den som søkeren ønsker å bli gjenforent med eller å etablere familieliv med. Referansepersonen sin oppholdstillatelse har stor betydning for søker sin familieinnvandringstillatelse, herunder hvilke vilkår som gjelder i nettopp din/deres situasjon.

4.1.3 Kravet til fire års arbeid eller utdanning.¹⁵¹

Det er viktig å merke seg bestemmelsen i utlendingsloven § 40 a. Bestemmelsen stiller krav til referansepersonen om fire års arbeid eller utdanning i Norge.¹⁵² Det er ikke kun oppholdstillatelse for ektefeller, men også familieetablering for samboere og oppholdstillatelse for å inngå ekteskap som faller innunder bestemmelsen. Utlendingsloven § 40 a gjelder for referansepersonen som har:

- Asyl,¹⁵³
- oppholdstillatelse etter innreisetillatelse som overføringsflyktning,¹⁵⁴
- kollektiv beskyttelse i en massefluktsituasjon,¹⁵⁵
- oppholdstillatelse på grunn av sterke menneskelige hensyn eller særlig tilknytning til riket,¹⁵⁶
- oppholdstillatelse som familiemedlem, eller¹⁵⁷
- Permanent oppholdstillatelse på grunnlag av de overnevnte tillatelsene.¹⁵⁸

---

¹⁵¹ Se utl. § 40a

¹⁵² Det kreves ikke at arbeidet eller utdanningen har vært sammenhengende. Se Ot.prp.nr 26.s.11. Se for øvrig utlendingsforskriften § 9-1 første ledd.

¹⁵³ Se utl. § 28

¹⁵⁴ Se utl. § 35 tredje ledd

¹⁵⁵ Se utl. § 34

¹⁵⁶ Se utl. § 38

¹⁵⁷ Jf. Utl.§§ 40–53

¹⁵⁸ Se § 40 a bokstav a–e, jf .§ 62

Likevel gjelder ikke vilkårene om fire års arbeid eller utdanning dersom ekteskapet var inngått eller partene har unnfanget barn før tidspunktet for referansepersonen innreise i riket eller der partene har inngått ekteskap eller unnfanget barn i Norge mens begge har hatt oppholdstillatelse.

Også her vil UDI vurdere om det skal gjøres unntak fra vilkårene dersom særlige grunner, herunder hensynet til familiens enhet, taler for dette.¹⁵⁹

4.1.4 Krav til forsørgelse og bolig

For at familien din skal få en familieinnvandringstillatelse, stilles det krav til at personen som bor i Norge skal sikre forsørgelse for de familiemedlemmer som søker om familieinnvandring.¹⁶⁰ Kravet til underhold og bolig gjelder ikke for den som har fått innvilget asyl, eller som fyller vilkårene for vern mot utsendelse.

Referansepersonen må sannsynliggjøre å være sikret midler tilsvarende 88 prosent av lønnstrinn 19 i statens lønnsregulativ for den tid søknaden gjelder. Eksempler på dette er¹⁶¹:

- Arbeidsinntekt,
- sykepenger, svangerskapsenger, foreldrepenger, uførepensjon eller alderspensjon etter folketrygdloven,
- pensjon eller andre faste periodiske ytelser med unntak av ytelser etter sosialtjenesteloven
- stønad etter introduksjonsloven,
- utdanningslån eller utdanningsstipend, eller en kombinasjon av nevnte midler.

---

¹⁵⁹ | Ot.prp. nr. 26 (2008–2009) kap. 7.4.2 uttales:

«Særlige grunner» vil omfatte tilfeller hvor Norge er forpliktet til å gjøre unntak fra vilkåret for å unngå at et vedtak kommer i strid med våre internasjonale forpliktelser, men det vil også omfatte visse tilfeller utover dette. I saker hvor det foreligger spesielle omstendigheter, må det alltid foretas en skjønnsmessig vurdering og en vurdering i forhold til EMK art. 8.»

¹⁶⁰ Se utl. § 58, jf. Uf §§ 10–7 – 10–12.

¹⁶¹ Se ut § 10–8

Kravet til fremtidig pensjon anses også for å være sikret når referansepersonen mottar alderpensjon eller uførepensjon som til sammen minst svarer til minstepensjon.¹⁶²

Likevel kan kravet til fremtidig inntekt også sikres av andre enn referansepersonen. Eksempler på dette er:

- Dersom søkeren er i lovlig arbeid i riket, skal også søkerens inntekt medregnes.
- Dersom referansepersonen tar høyere utdanning, og videre har opptjent minst 60 studiepoeng, og har gjennomført minst ett års normert studietid, skal også søkerens midler medregnes. Her oppstilles det et vilkår om at begge parter har fylt 23 år.

Unntaksvis kan kravet anses å være sikret ved at tredjemann stiller økonomisk garanti. Dette gjelder ikke når søkeren er referansepersonens ektefelle eller samboer, eller søkeren skal inngå ekteskap med referansepersonen etter innreisen.

¹⁶³

4.1.5 Unntak fra kravet til fremtidig inntekt i følgende tilfeller

Søkeren er ektefelle, samboer eller barn¹⁶⁴, av referanseperson som har fått oppholdstillatelse på grunnlag av asyl¹⁶⁵ eller fått opphold på grunn av kollektiv beskyttelse¹⁶⁶. Dersom søkeren er referansepersonens ektefelle, er det et vilkår at ekteskapet ble inngått før referansepersonen reiste inn i Norge.

Søkeren er barn¹⁶⁷ av referanseperson som har oppholdstillatelse på grunn av offer for menneskehandel¹⁶⁸, eller har vært vitne i sak om menneskehandel¹⁶⁹, eller har fått opphold i medhold av utlendingsloven på grunn av sterke menneskelige hensyn¹⁷⁰.

---

¹⁶² Fra 1. mai 2012 er grunnbeløpet 82 122 kroner.

¹⁶³ Se uf § 10 –8, tredje ledd, bokstav c

¹⁶⁴ jf. lovens § 40, § 41 eller § 42 første eller annet ledd,

¹⁶⁵ Se utl. § 28

¹⁶⁶ Se utl. § 34

¹⁶⁷ Se utl. § 42 første eller annet ledd

¹⁶⁸ Se uf § 8.3

¹⁶⁹ Se uf. § 8–4

¹⁷⁰ Se utl. § 38

Søker som nevnt i bokstav a eller b når referansepersonen har fått permanent oppholdstillatelse etter å ha hatt slikt forutgående oppholdsgrunnlag som nevnt i henholdsvis bokstav a eller b.¹⁷¹ Dersom søkeren er referansepersonens ektefelle, er det et vilkår at ekteskapet ble inngått før referansepersonen reiste inn i Norge.

Unntak fra kravet til fremtidig inntekt gjelder også når referansepersonen er barn under 18 år.¹⁷²

Det samme gjelder når søkeren er barn under 15 år uten omsorgspersoner i hjemlandet.

For å få unntak fra kravet til fremtidig inntekt er det et vilkår at søknaden må fremmes innen ett år etter at referansepersonen fikk oppholdstillatelse. Likevel kan man fremsette en søknad etter ett års fristen dersom søkeren har vært forhindret fra å fremme søknad på et tidligere tidspunkt på grunn av forhold som ligger utenfor søkerens kontroll

4.1.6 Krav til tidligere inntekt:¹⁷³

I tillegg til at en må oppfylle kravet til fremtidig inntekt, må en også kunne dokumentere at en hadde en registrert inntekt tilsvarende 88% av lønnstrinn 19 i statens lønnsregulativ i siste ligningsoppgjør. Det oppstilles også et vilkår om at referansepersonen har beholdt inntekt på tilstrekkelig nivå også i perioden etter ligningsoppgjøret.

Det gjøres unntak fra kravet om dokumentasjon i henhold til ligningsoppgjør dersom referansepersonen er:

- norsk borger,
- nordisk borger,
- eller utlending med permanent oppholdstillatelse,
- som har vært i arbeid i utlandet og kan dokumentere at vedkommende har hatt en inntekt tilsvarende 88 prosent av lønnstrinn 19 i statens lønnsregulativ.

---

¹⁷¹Se uf. § 10-8 tredje ledd, bokstav c

¹⁷²Se utl. § 50, jf. med uf § 9-8

¹⁷³Se uf. § 10-9

4.1.7 Unntak fra kravet til tidligere inntekt i følgende tilfeller:

- a) Referansepersonen er norsk borger, nordisk borger eller utlending med permanent oppholdstillatelse, som har tatt høyere utdanning (høyskole eller universitet) i Norge eller utlandet, og som har opptjent minst 60 studiepoeng eller tilsvarende, eller har tatt fagskoleutdanning i Norge tilsvarende ett års normert studietid.¹⁷⁴
- b) Referansepersonen har avtjent militær verneplikt eller har gjort pliktig sivilteneste.
- c) Referansepersonen har hatt en ligningsregistrert nettoformue på over 1 million kr ved de to siste ligningsoppgjør og er over 23 år.
- d) Referansepersonen var i en situasjon som nevnt i utlendingsforskriften § 10 –8 annet ledd.
- e) Referansepersonen har tillatelse som faglært på grunnlag av kompetanse¹⁷⁵ eller er spesialist på grunnlag av lønnstilbud.¹⁷⁶
- f) Referansepersonen som har en oppholdstillatelse som ikke kan danne grunnlag for permanent oppholdstillatelse.¹⁷⁷

4.1.8 Krav om bolig

Kravet til sikret bolig gjelder kun i saker for oppholdstillatelse for enslig mor eller far med barn over 18 år i Norge. ¹⁷⁸Eller der det søkes om korttidsopphold for å besøke barn i riket ¹⁷⁹. Det kreves også bolig der det søkes om forlovelsestillatelse eller familieinnvandring i andre tilfeller etter utlendingsloven § 49.

En bolig anses som sikret når utlendingen disponerer hus, leilighet, hybel eller lignende som tilfredsstiller offentlige krav. Dersom det er et leieforhold, må det

---

¹⁷⁴ Utlendingsdirektoratet kan gi nærmere retningslinjer.

¹⁷⁵ Se uf. § 6-1

¹⁷⁶ Se uf. § 6-2

¹⁷⁷ Se uf. § 9-6

¹⁷⁸ Se utl. § 46

¹⁷⁹ Se utl. § 47

fremlegges skriftlig leiekontrakt som er godkjent av enten huseier, borettslag eller annen som disponerer over boligen.

UDI vil også her vurdere om det foreligger særlige sterke menneskelige hensyn slik at kravet om bolig bortfaller.

4.1.9 Mottatt sosialtjenester fra NAV

Det oppstilles også et vilkår om at referansepersonen ikke må ha mottatt økonomisk stønad etter lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen de siste tolv månedene før tillatelses gis.¹⁸⁰ Dersom du er usikker på dette må du henvende deg til ditt lokale NAV-kontor. Det er også endel unntaksbestemmelser vedrørende sosialytelser.¹⁸¹

4.1.10 Unntak på grunn av særlige sterke menneskelige hensyn

I alle tilfeller vil UDI vurdere å gjøre unntak fra underholds kravet dersom det foreligger særlige sterke menneskelige hensyn.¹⁸²

---

¹⁸⁰ Se uf. § 10-10

¹⁸¹ Se uf. 10-10 , andre ledd.

¹⁸² Se uf. § 10-11.

4.2 Samboere

En søker som har levd i et fast og etablert samboerforhold i minst to år med referanseperson¹⁸³ har rett til oppholdstillatelse når personen akter å fortsette samlivet.¹⁸⁴

Dersom søker ikke har levd i et fast og etablert samboerforhold med en referanseperson¹⁸⁵, har en likevel rett til oppholdstillatelse dersom partene har barn sammen, og at de akter å fortsette samlivet. Likevel vil dette ikke gjelde dersom barnet ble unnfanget før tidspunktet for referansepersonens innreise i riket, eller barnet ble unnfanget mens begge parter har hatt oppholdstillatelse i Norge.

Det må bemerkes at dersom hele eller deler av det forutgående samboerskapet har funnet sted i Norge, må begge parter ha hatt lovlig opphold i riket for at samboerperioden skal regnes med etter lovens § 41 første ledd. Partene kan ikke opptjene tid som samboere hvis en eller begge partene er gift med en annen.¹⁸⁶ Unntak gjelder dersom det foreligger et endelig vedtak om separasjon¹⁸⁷. Dersom det foreligger separasjon fra utlandet, må den være anerkjent av fylkesmannen.¹⁸⁸

Det kan også gjøres unntak fra vilkåret om at ingen av partene må være gift på vedtakstidspunktet, dersom partene har eller venter felles barn, og det foreligger endelig vedtak om separasjon.¹⁸⁹ De samme reglene om anerkjennelse av vedtaket fra fylkesmannen gjelder også her.

4.3 Fortsatt oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag¹⁹⁰

En utlending som har oppholdstillatelse på grunn av ektefelle¹⁹¹ eller samboer¹⁹² kan få ny oppholdstillatelse etter søknad på selvstendig grunnlag dersom samlivet

---

¹⁸³ Se § 40, første ledd

¹⁸⁴ Se § 41, første ledd

¹⁸⁵ Som nevnt i § 40, første ledd

¹⁸⁶ Se utlendingsforskriften §9-2

¹⁸⁷ Se ekteskapsloven § 20.

¹⁸⁸ I henhold til Lov av 2.juni 1978 nr 28 - om anerkjennelse av utenlandske skilsmisser og separasjoner.

¹⁸⁹ Se el. § 20

¹⁹⁰ Se utl. § 53

er opphørt på grunn av referansepersonen død eller at samlivet er opphørt, og det er grunn til å anta at utlending eller eventuelle barn har blitt mishandlet i samlivsforholdet.

I tillegg kan det gis oppholdstillatelse etter søknad dersom utlendingen som følge av samlivsbruddet vil få urimelige vanskeligheter i hjemlandet grunnet sosiale og kulturelle forhold der.

En kan også få oppholdstillatelse dersom det reises søksmål etter ekteskapsloven § 16 tredje ledd eller § 23 tredje ledd.

4.4 Oppholdstillatelse for barn under 18 år

Barn som er under 18 år, og som ikke er gift eller samboer, har rett til familiegjenforening med foreldrene sine.¹⁹³ Det samme gjelder dersom det er kun en av foreldrene som har oppholdstillatelse i Norge. Dersom referansepersonen har foreldre ansvaret alene, skaper dette sjeldent problemer. I midlertidig må samtykke foreligge fra den andre forelderen, dersom foreldreansvaret er felles. Dersom et samtykke er umulig å innhente, eller andre særlige grunner tilsier at en oppholdstillatelse bør gis vil utlendingsmyndighetene foreta en skjønnsmessig vurdering, og heretter vurdere om tillatelse bør gis.

Det gjelder tilsvarende for barn under 18 år som blir adoptert etter utenlandsk lov, eller vil bli adoptert etter lov 28. februar 1986 nr. 8 om adopsjon. Samtykke må være gitt av Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen før barnet er kommet til riket.

En søker som er barn under 21 år uten ektefelle eller samboer, og som er forsørget av en utlending som er borger av en stat som har tiltrådt Den europeiske sosialpakt 18. oktober 1961, har rett til opphold når begge foreldrene har oppholdstillatelse som nevnt i § 40 første ledd i riket.

---

¹⁹¹ Se utl. § 40

¹⁹² Se utl. § 41

¹⁹³ Se utl. § 42

4.5 Søknadsprosessen

Før du skal ta skrittet for å søke må du finne ut om du kan søke mens du oppholder deg i Norge eller om søknaden må fremmes fra hjemlandet ditt.

Dersom du kan søke fra Norge, kan du levere søknaden her hvis du har hatt en annen type oppholdstillatelse de siste ni månedene. Du kan også søke fra Norge hvis du har faglært kompetanse, er en EØS-borger eller er familiemedlem til en EØS-borger med oppholdsrett i Norge. UDI har en egen guide på internett for å se om en kan søke om familieinnvandring fra Norge. Se: <http://www.udi.no/Sentrale-tema/Familieinnvandring/Kan-jeg-levere-soknad-om-familieinnvandring-fra-Norge/o/>.

Dersom du må søke fra utlandet, må du levere søknaden ved en norsk ambassade eller et konsulat. Enkelte steder er det svenske eller danske ambassader som tar imot søknaden. UDI har også her en egen side hvor det fremgår hvor du skal levere søknaden, se: <http://www.udi.no/Sentrale-tema/Fellessider/Hvilken-ambassade-skal-jeg-levere-soknaden-om-oppholdstillatelse-til/>

Du skal registrere søknaden din på nett hvis du søker fra Norge, eller via en norsk ambassade. Du kan ikke registrere søknaden din på nett hvis det er en svensk eller dansk ambassade som tar i mot søknaden din.

Her er linken for å registrere søknaden på nett, se: <https://selfservice.udi.no/no/>

Hvis du må levere søknaden ved en svensk eller dansk ambassade, skal du fylle ut søknadsskjemaet på papir og levere det til ambassaden. Søknadsskjemaet finner du her: <http://www.udi.no/Oversiktsider/Skjemaer-og-maler/Soknadsskjemaer/Skjemaer-for-familieinnvandring/>. Skjemaet skal også brukes når du søker om å fornye en tillatelse.

Hva må du legge ved søknaden?

Enten du søker på nett eller papir, må du levere pass og annen nødvendig dokumentasjon.

Hvis du søker på nettet, bestiller du samtidig time for å levere dokumentene dine hos politiet eller en norsk ambassade/konsulat.

Hvis du søker på papir, må du ta kontakt med ambassaden for finne ut når du kan levere dokumentene og søknadsskjemaet.

Først når du har møtt opp hos politiet eller på ambassaden og levert pass og annen nødvendig dokumentasjon, er søknaden formelt mottatt. UDI vil etter dette starte å behandle søknaden din.

I tillegg til utfylt søknadsskjema er det en rekke dokumentasjon som må vedlegges ved søknaden. Det oppstilles ulike krav til hvert enkelt land. UDI har her gitt en oversikt over de forskjellige land, og deres dokumentasjonskrav, se:

<http://www.udi.no/Sentrale-tema/Familieinnvandring/Sjekkliste-familieinnvandring/>

Fullmakt

Hvis du ønsker at noen skal ha fullt innsyn i saken din og kunne snakke med UDI på dine vegne, må du gi denne personen fullmakt. Uten fullmakt vil ingen, selv ikke den personen du søker om familieinnvandring med, kunne få detaljerte opplysninger om saken din fra UDI. I

Intervju:

Hvis du søker om familieinnvandringstillatelse som ektefelle eller samboer, er det som hovedregel et krav om at personen som bor i Norge har vært inne til intervju hos politiet. Dette gjelder når ekteskapet eller samboerforholdet er etablert i utlandet etter at personen som bor i Norge allerede har etablert seg her. Ordningen er innført for å avklare om ekteskapet eller samboerskapet mellom dere er inngått frivillig. Kravet til intervju gjelder ikke dersom:

- du er gift med personen som bor i Norge, og han eller hun var til intervju før dere giftet dere, eller
- du er blant de som ikke trenger visum for å reise inn i Norge, eller
- personen som bor i Norge hadde fylt 25 år da ekteskapet ble inngått, eller
- personen som bor i Norge har fått oppholdstillatelse som faglært eller spesialist, eller

– dere har levd sammen i et etablert samliv mens begge har hatt oppholdstillatelse i Norge.

UDI kan også her gjøre unntak fra kravet om intervju dersom særlige grunner tilsier det.

DET SPESIELLE REGELVERKET

4.6 Oppholdsrett etter EØS-regelverket ¹⁹⁴

Er du en EØS-borger og har gyldig identitetskort eller pass, har du oppholdsrett i tre måneder i Norge. Det samme gjelder dine familiemedlemmer som selv er EØS-borgere. Familiemedlemmer som ikke er EØS-borgere, må ha gyldig pass og må kunne dokumentere at de er en del av din husstand eller at de blir forsørget av deg for å kunne oppholde seg i Norge sammen med deg i disse månedene.

Borgere av EU/EØS/EFTA. Land trenger ikke søke om oppholdstillatelse, men de kan registrere seg elektronisk på nett. Du må i tillegg etter at du kommer til landet gå til det nærmeste politikontoret. Politiet vil kreve at du viser frem gyldig identitetskort eller pass, og ansettelsesbevis eller en arbeidskontrakt som er i tråd med arbeidslovens bestemmelser. Dersom vilkårene for registrering blir oppfylt vil du få utstedt et registreringsbevis. Du trenger ikke betale for dette, og registreringsbeviset er gyldig på ubestemt tid. Likevel bortfaller gyldigheten av registreringsbeviset dersom vilkårene for det ikke lenger er oppfylt. Dette innebærer at dersom du oppfyller et oppholdsgrunnlag, f.eks. som arbeidstaker eller student.

4.6.1 Familiemedlem av EØS-borger som bor i Norge

Det er tre ulike ordninger en kan benytte seg av dersom en er et familiemedlem av en EØS-borger. I det følgende vil vi ta for oss de ulike ordningene.

1 Registreringsordningen for EØS-borgere

---

¹⁹⁴ Informasjon og avsnitt kopiert fra: <http://www.udi.no/Sentrale-tema/Familieinnvandring/Familieinnvandring-med-en-EOS-borger/>

Registreringsordningen for EØS-borgere er en ordning som innebærer at EØS-borgere kan bo i Norge og for eksempel arbeide uten å søke om oppholdstillatelse, så lenge de registrerer seg hos politiet. Det er politiet som administrerer denne ordningen

Du kan flytte til Norge og begynne å jobbe eller lete etter arbeid med en gang. Personen i Norge trenger ikke å dokumentere inntekt over 88 prosent av lønstrinn 19 i Statens lønnstabell, men han/hun eller du må være etablert i Norge dvs. som arbeidstaker, student eller har tilstrekkelige midler. Det er videre kort saksbehandlingstid. Du må heller ikke betale noe søknadsgebyr.

Du kan registrere deg på selvstendig grunnlag eller som familiemedlem av en EØS-borger som bor i Norge. Fem år etter at du registrerte deg for første gang kan du søke om varig oppholdsrett.

Det er også viktig å merke seg at du har ikke rettigheter etter introduksjonsloven.

2 Familieinnvandring med en EØS-borger for søkere som ikke er EØS-borgere selv (oppholdskort)

Du kan selv velge om du vil dra til Norge og søke om oppholdskort her, eller om du vil levere søknad ved en ambassade i landet der du bor. Mens du venter på svaret på søknaden din, har du rett til å arbeide i Norge, forutsatt at du oppfyller disse kravene:

- Du er familiemedlem av en EØS-borger som bor i Norge og dere har et reelt forhold.
- EØS-borgeren utøver sin oppholdsrett i Norge, det vil si at han eller hun er arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende, tjenesteyter, har tilstrekkelige midler eller er student i Norge.
- Du har gyldig pass.

Du kan søke fra Norge dersom du ikke trenger visum. Dersom visum er påkrevd må du levere en søknad om besøksvisum (Schengenvisum) til ambassaden i landet der du oppholder deg. Her må du levere inn dokumentasjon på ditt familieforhold til EØS-borgeren og dokumentasjon på oppholdgrunnlaget til EØS-borgeren. Når du er et familiemedlem til en EØS-borger som selv har et oppholdsgrunnlag i Norge, har du i utgangspunktet krav på visum, rett på prioritert saksbehandling av visumsøknaden og man trenger heller ikke betale et gebyr.

Når du kommer til Norge registrerer du søknaden om oppholdskort på nett. Du bestiller samtidig time for å levere vedleggene til søknaden din hos politiet.

Søke fra utlandet

Hvis du ønsker å søke fra hjemlandet ditt eller i et land du har hatt oppholdstillatelse i de siste seks månedene, må du fylle ut et søknadsskjema. Søknadskjemaet finner du her: <http://www.udi.no/Oversiktsider/Skjemaer-og-maler/Soknadsskjemaer/Skjema-og-maler-for-EUEOSEFTA-borgere/>

Du leverer søknadskjemaet personlig til en ambassade/konsulat, sammen med pass og nødvendig dokumentasjon. Du må kontakte ambassaden på forhånd for å finne ut når du kan levere søknaden.

Vi vil også bemerke at det finnes ytterligere tilleggsdokumentasjon som kreves i visse type saker. Se her: <http://www.udi.no/Sentrale-tema/Familieinnvandring/Familieinnvandring-med-en-EOS-borger/Familieinnvandring-med-person-som-har-en-EU-EOS-EFTA-tillatelse/>

3 Oppholdstillatelse etter det generelle regelverket

Se del 1 om det generelle regelverket.

4.7 Hvilken ordning gjelder i ditt tilfelle?

4.7.1 Du er EØS-borger, og familiemedlemmet ditt som bor eller skal bo i Norge er EØS-borger

Hvis du er arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende, tjenesteyter, student eller har tilstrekkelige midler kan du bruke registreringsordningen på selvstendig grunnlag (uavhengig av familiemedlemmet ditt).

Hvis personen du skal bo med i Norge selv er registrert gjennom registreringsordningen for EØS-borgere, kan også du bruke registreringsordningen, som familiemedlem.

Hvis personen du skal bo med i Norge har permanent oppholdstillatelse (bosettingstillatelse), kan du enten velge å bruke registreringsordningen eller søke om familieinnvandring.

Hvis personen du skal bo med i Norge har oppholdstillatelse etter det generelle regelverket (altså ikke er registrert gjennom registreringsordningen for EØS-borgere) kan du søke om familieinnvandring.

4.7.2 Du er ikke EØS-borger, og familiemedlemmet ditt som bor eller skal bo i Norge er EØS-borger

Hvis personen du skal bo med i Norge er registrert gjennom registreringsordningen for EØS-borgere kan du søke om oppholdskort.

Hvis personen du skal bo med i Norge har permanent oppholdstillatelse (bosettingstillatelse), kan du enten velge å bruke registreringsordningen eller søke om familieinnvandring.

Hvis personen du skal bo med i Norge har oppholdstillatelse etter det generelle regelverket (altså ikke er registrert gjennom registreringsordningen for EØS-borgere) skal også du søke etter det generelle regelverket (enten om familieinnvandring, eller for eksempel arbeidstillatelse eller studenttillatelse).

4.7.2.1 Du er EØS-borger og familiemedlemmet ditt som bor eller skal bo i Norge er nordisk borger

Hvis du er arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende, tjenesteyter, student eller har tilstrekkelige midler kan du bruke registreringsordningen på selvstendig grunnlag (uavhengig av familiemedlemmet ditt).

Hvis familiemedlemmet ditt som bor i Norge er arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende, tjenesteyter, student eller har tilstrekkelige midler kan du bruke registreringsordningen som familiemedlem.

Det er også viktig å merke seg at du kan søke om familieinnvandring.

4.7.3 Du er ikke EØS-borger og familiemedlemmet ditt som bor eller skal bo i Norge er nordisk borger

Hvis familiemedlemmet ditt som bor i Norge er arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende, tjenesteyter, student eller har tilstrekkelige midler kan du velge om du vil søke om oppholdskort.

Det er også viktig å merke seg at du kan søke om familieinnvandring.

4.7.4 Du er nordisk borger

Du trenger hverken å registrere deg eller søke oppholdstillatelse for å oppholde deg eller arbeide i Norge.

Det er ofte mange som derfor har to muligheter, de kan enten søke om oppholdstillatelse på bakgrunn av det generelle regelverket, eller få oppholdsrett etter EØS-regelverket.. Jushjelpe vil bemerke at de ulike tillatelsene gir forskjellige rettigheter. Dersom en er usikker på hvilken man skal velge, ta kontakt med UDI sin opplysningstjeneste, eller kontakt Jushjelpe i Midt-Norge.

4.8 Utvisning

Du kan miste tillatelsen hvis du har gitt myndighetene feil opplysninger, brutt utlendingsloven eller straffeloven. De som nyter et vern mot utvisning er norske statsborgere eller personer som er født i Norge og som senere har uavbrutt bopel her.¹⁹⁵

I praksis innebærer dette at tillatelsen din til å være i Norge opphører. Utvisning er derfor noe annet enn bortvisning, der en bare må forlate landet og ikke får et forbud mot å komme tilbake. Utvisningen kan bli satt varig eller tidsbegrenset. Du kan også risikere å bli meldt inn i SIS,¹⁹⁶ som igjen innebærer at du heller ikke har lov til innreise eller opphold i Schengen området.

---

¹⁹⁵ Se utl. § 69. Kravet til «uavbrutt bopel» innebærer at utlendingen etter fødselen hele tiden har hatt fast bopel i Norge.

¹⁹⁶ Schengen Information System

Et vedtak om utvisning er et inngripende forvaltningsvedtak som medfører at enhver gyldig tillatelse til opphold i riket opphører når vedtaket er endelig. Utlendingen får da en plikt til å forlate landet.

I alle tilfeller vil utlendingsmyndighetene vurdere om tiltaket er forholdsmessig. En utlending kan ikke utvises dersom det i betraktning av forholdets alvor og utlendingens tilknytning til riket vil være et uforholdsmessig tiltak overfor utlendingen selv eller de nærmeste familiemedlemmene. I saker som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn som skal vektlegges i forholdsmessighetsvurderingen. Det er ulike momenter som UDI vektlegger i en slik vurdering. Eksempler på dette kan være hvor lenge utlendingen har vært i Norge med gyldig tillatelse, hvor gammel en var når man kom til Norge, avveining mot tilknytning til hjemlandet osv.

Et vedtak om utvisning fattet av UDI kan påklages til UNE. I denne forbindelse er det viktig å se om en har krav til fri rettshjelp.¹⁹⁷

---

¹⁹⁷ Se eget avsnitt om fri rettshjelp, på side: 100

Kapittel 5

Ekteskap og samboerforhold

5.1 Inngåelse av ekteskapet i Norge

Ekteskap i juridisk forstand er en rettslig forbindelse mellom to personer av motsatt kjønn, eller to personer av samme kjønn som inngår ekteskap i bestemte former og som samfunnet gir sin autorisasjon og tillegger visse rettsvirkninger.¹⁹⁸

5.2 Forlovelse

Når to personer har bestemt seg for å gifte seg, er det vanlig å betegne de som forlovet. Et slikt løfte er ikke bindende. Man kan til enhver tid avbryte forlovelsen. Det å være forlovet har ikke mange virkninger juridisk sett. I loven brukes ofte uttrykket «å stå noen nær» som et vilkår. En forlovede blir gjerne regnet som noen som står en nær.

5.3 Ekteskapsvilkårene¹⁹⁹

Det er flere vilkår som må være oppfylt for at to personer skal kunne inngå ekteskap. Vilkårene deles opp i *materielle* og *formelle*. De materielle, er vilkår for å kunne inngå ekteskap. De formelle gjelder den form som settes til vigselen for at ekteskapet skal være gyldig inngått. I det følgende vil det bli gitt en gjennomgang av de ulike vilkårene.

Brudefolkens modenhet

Vilkåret om brudefolkens modenhet går ut på at de som skal gifte seg må ha forståelse for hva ekteskapet innebærer. Begge partene må ha fylt 18 år når vigselen finner sted. Dersom en som er under 18 år vil gifte seg, må foreldrene godkjenne dette.²⁰⁰ Det er viktig å vite at ekteskap skal inngås av egen fri vilje. Ingen kan tvinges til å inngå ekteskap i Norge.²⁰¹

---

¹⁹⁸ Se ekteskapsloven § 1.

¹⁹⁹ Et vilkår er en betingelse for at noe kan skje. I denne sammenheng betingelser for at man kan inngå et ekteskap.

²⁰⁰ Dette følger av ekteskapsloven § 1a.

²⁰¹ Se § ekteskapsloven § 1b

Smittefarlig sykdom

Den som har en smittefarlig sykdom som kan overføres ved seksuell omgang, må fortelle dette til den andre, før man inngår ekteskapet.²⁰² Det nevnes her at leger ikke har taushetsplikt vedrørende dette ovenfor den andre parten.

Ekteskap mellom slektninger

I Norge er det ikke lovlig for slektninger å gifte seg. Grunnen til dette er for det første at man er redd for at avkom (barn) etter foreldre som er i slekt, kan bli skadet av dette. Viktigere er nok de etiske forhold. I norsk rett har man et synspunkt om at ekteskap mellom slektninger er lite etisk. Det kan også nevnes at samleie med slektninger i noen tilfeller er straffbart.²⁰³

Ekteskapsforbudet gjelder i første omgang mellom personer som er i slekt i rett opp- eller nedstigende linje²⁰⁴ og mellom søsken. Rett opp- eller nedstigende linje betyr foreldre og barn, barnebarn og så videre. Med søsken menes også halv søsken. Dette betyr at selv om to personer inngikk ekteskap uten å vite at de var halvsøsken, så kan ikke ekteskapet godkjennes, og det vil ikke bli gitt tillatelse til å inngå ekteskap.

Forbud mot bigami

Bigami betyr at man har flere ektefeller på samme tid. Dette er ikke lovlig i Norge. En person kan altså ikke inngå ekteskap så lenge han eller hun er i et annet.²⁰⁵ Dette er et sterkt prinsipp i norsk rett. Et brudd på dette prinsippet er straffbart.²⁰⁶ Vi kommer tilbake til hvordan et ekteskap oppløses.

Lovlig opphold

For å kunne gifte seg i Norge må man ha lovlig opphold i landet. Formålet med denne regelen er å hindre at mennesker inngår ekteskap pro forma for å få oppholdstillatelse. Pro forma betyr at man ekteskapet ikke har noen reell virkning.

---

²⁰² Se ekteskapsloven § 5

²⁰³ Se straffeloven §§ 195–199.

²⁰⁴ Dette er mellom barn og foreldre, og gjelder også adoptivbarn.

²⁰⁵ Se ekteskapsloven § 4.

²⁰⁶ Se straffeloven § 220.

Man inngår kun et formelt ekteskap, men er egentlig ikke gift praktisk sett. Ellers gjelder vilkårene for å inngå ekteskap også for utenlandske borgere.

5.3 Prøving av ekteskapsvilkårene

Det er viktig at det føres kontroll med at vilkårene for inngåelse av ekteskap er oppfylt. Før ekteskapet skal inngås, skal det derfor skje en prøving av ekteskapsvilkårene.²⁰⁷ Denne prøvingen utføres av skattekontoret. Prøvingen skjer ved at partene må opplyse om seg selv. Man må skrive en erklæring på at man ikke er i slekt, opplyse om tidligere ekteskap og om man har en smittefarlig sykdom. Det er også et krav at man forteller om man har barn, eller venter barn med noen andre. For noen opplysninger må man også ha dokumenter som kan bevise at opplysningene stemmer. Dette gjelder blant annet kravet om å legge frem fødselsattest. Dersom man har vært gift tidligere må man legge frem en attest som beviser at det tidligere ekteskapet er oppløst/avsluttet.

Når ekteskapsvilkårene er prøvd og godkjent, skal man få en prøvingsattest.²⁰⁸ Attesten har gyldighet i fire måneder. Det betyr at man må gifte seg innen fire måneder – hvis ikke må det skje en ny prøving. Er partene viet uten at de har gjennomgått denne prøvingen, er ikke ekteskapet gyldig.²⁰⁹

5.3 Vigselen

Det som stifter ekteskapet kalles vigsel, og den som foretar vigselen kalles vigsler. De som skal vies, kalles brudefolkene. I Norge er vigselen en formbundet handling. Dette er begrunnet med behovet for klarhet både for brudefolkene og omverdenen. Ved vielsen skal brudefolkene møte personlig, og samtidig. De skal erklære at de vil inngå ekteskap med hverandre, noe som skjer ved at vigsleren spør dem. Det skal også være minst to vitner til stede. Til slutt skal vigsleren erklære dem for ektefolk.

---

²⁰⁷ Se ekteskapsloven § 6.

²⁰⁸ Se ekteskapsloven § 10

²⁰⁹ Se § 16.

Brudefolkene kan også vies borgerlig, altså uten hensyn til kirkelige forhold. Den borgerlige vigsel står åpen for alle. I 2003 ble også vigsel i registrert trossamfunn gyldig.

5.4 Mangler ved ekteskapsinngåelsen

Det er nå vist til forskjellige regler som man må følge når man skal inngå ekteskap i Norge. I det følgende skal vi se litt på hva som skjer dersom en eller flere av disse reglene ikke blir fulgt.

Dersom formene for vigselen ikke er fulgt, eller partene har vært viet uten at de har gjennomført prøving av ekteskapsvilkårene, anses ekteskapet for ikke inngått.²¹⁰ Et ekteskap er videre ugyldig dersom prest i Den Norske Kirke ikke har fulgt liturgi fastsatt av Kirkemøte.

Til slutt kan fylkesmannen reise sak for at et ekteskap skal bestå eller ikke bestå.²¹¹ Bakgrunnen for dette er først og fremst arbeidet mot tvangsekteskap, men gjelder også arbeidet mot bigami og ekteskap inngått under falsk identitet. Fylkesmannen kan altså gå inn og hindre at dette forekommer.

5.5 Registrering av ekteskapet

Registrering av ekteskapet skjer for vigsel i Den Norske Kirke i kirkeboken, eller i embedets protokoll dersom man har giftet seg i tinghuset. Vigsel i registrerte trossamfunn registreres i trossamfunnets vigselsbok.

---

²¹⁰ Se note 10.

²¹¹ Se ekteskapsloven § 16 a.

5.6 Utenlandske ekteskap

Selv om man har inngått ekteskap utenfor Norge, blir ekteskapet normalt anerkjent her. Dette gjelder der ekteskapet formelt sett er stiftet gyldig etter reglene der ekteskapet ble inngått.²¹²

Dersom man for eksempel har to koner når man flytter til Norge (bigami), vil ekteskapet fortsatt være gyldig, men begge konene kan kreve sitt ekteskap oppløst.²¹³ Det er også slik at fylkesmannen som hovedregel skal anlegge søksmål for å få kjent ekteskapet ugyldig i bigami-tilfellene.

Videre er det slik at det ekteskap som blir inngått i utlandet ikke er gyldig i Norge dersom minst en av partene er norsk borger eller fast bosatt i Norge og:

- ekteskapet er inngått uten at begge var til stede under vigselen,
- en av partene var under 18 år, eller
- en av partene allerede var gift

5.7 Oppløsning av ekteskapet

Innledning

Vi har nå vært gjennom hvilke regler som gjelder ved inngåelse av ekteskapet. I det følgende skal vi se nærmere på reglene om oppløsningen, altså situasjonen der man går fra hverandre, som kalles skilsmisse. De vanlige problemer som viser seg når man skal skilles er hvordan man skal gjøre det med de verdier man har. Dette kommer vi tilbake til senere. Her vil vi gi en fremstilling av de regler som gjelder ekteskapets oppløsning, mens begge ektefellene lever. Hva som gjelder ved ekteskapets oppløsning som følge av den enes død, hører til på arverettens område.

Mekling og rådgivning

Når man er i den situasjon at ektefellene går fra hverandre, eller vurderer å gjøre

---

²¹² Se ekteskapsloven § 18a.

²¹³ Se ekteskapsloven § 24.

det, har man ofte behov for rådgivning. Dette gjelder spesielt dersom man har barn sammen.

Har man felles barn, som er under 16 år, må man til mekling når man søker om separasjon eller skilsmisse.²¹⁴ Grunnen til at man må mekle er for at man skal forsøke å komme til en god løsning for barnet etter foreldrenes samlivsbrudd. Man må komme til en avtale om foreldreansvar, samvær og hvem som skal ha barnet fast boende hos seg.²¹⁵

Separasjon og skilsmisse

Det er fire forskjellige måter et ekteskap kan bli oppløst på.²¹⁶ For det første kan det skje ved at man først blir separert. Dette gjør man ved å skrive under på separasjonspapirer. En ektefelle trenger ikke å begrunne hvorfor hun/han vil bli separert. Når man har sendt inn separasjonspapirene til fylkesmannen, er man separert. Neste steg vil være å kreve skilsmisse. Man må ha vært separert i minst ett år før man kan skilles.²¹⁷ Dersom man tar opp samlivet igjen, etter at man har søkt om separasjon, vil ikke separasjonen ha noen virkning og separasjonstiden stopper.

En annen måte å oppløse et ekteskap på er ved noe som kalles samlivsbrudd. Det betyr at man flytter fra hverandre. Man trenger altså ikke å søke om separasjon. Forskjellen er at samlivet må ha vært brutt i minst to år før man kan kreve skilsmisse.²¹⁸

Når man så er skilt kan man gifte seg på nytt igjen. Det er dette som er hovedforskjellen på å være separert og skilt. Når man er separert kan man ikke gifte seg med en annen person.

Ved enkelte tilfeller kan man kreve skilsmisse uten at man har vært separert eller gjennomgått et samlivsbrudd først. Dette gjelder dersom den andre ektefellen med hensikt har forsøkt å drepe ham eller henne eller barna eller forsettlig har utsatt

---

²¹⁴ Forskjellen på separasjon og skilsmisse kommer vi tilbake til.

²¹⁵ Vi kommer tilbake til disse begrepene.

²¹⁶ Se ekteskapsloven § 19.

²¹⁷ Se ekteskapsloven § 21

²¹⁸ Se ekteskapsloven § 22

dem for alvorlig mishandling. Det samme gjelder dersom ektefellen har opptrådt på en måte som er egnet til å fremkalle alvorlig frykt for slik atferd.²¹⁹

5.8 Formuesforholdet mellom ektefellene

Ektefellenes råderett over egne eiendeler

I norsk rett finnes det et prinsipp om fri rådighet over egne eiendeler. Ekteskapet medfører ikke noen begrensning i en ektefelles rett til å selv bestemme over det han eller hun eier når ekteskapet blir inngått, eller senere erverver.²²⁰ Denne retten gjelder både faktisk og rettslig. Faktisk råderett betyr at man har rett til fysisk å besitte og bruke eiendelen, mens rettslig råderett betyr at man har rett til å selge eller låne den bort.

Felles bolig og innbo

Felles bolig er den bolig som er ektefellenes faste bosted. Om den eies, eller leies spiller ingen rolle. En ektefelle må ha skriftlig samtykke fra den andre ektefellen for å selge, eller pantsette felles bolig.²²¹ Dersom en ektefelle selger boligen uten den andre ektefelles samtykke kan man kreve at salget blir omgjort.²²²

Ektefellenes ansvar for gjeld

Hver ektefelle er bare ansvarlig for den gjelden en selv pådrar seg. En ektefelle kan ikke ta opp lån eller stifte gjeld på annen måte, for den andre parten.²²³ Dersom man skal stifte gjeld for den andre parten, må dette avtales, som regel gjennom at begge skriver under på lånepapirene.

I noen tilfeller kan en ektefelle likevel stifte gjeld for den andre parten. En ektefelle kan inngå avtaler om det daglige husholdet, oppfostring av barna og vanlige avtaler for å dekke den enkelte ektefelles nødvendige behov.²²⁴ Man kan altså inngå

---

²¹⁹ Se ekteskapsloven § 23

²²⁰ Se ekteskapsloven § 31

²²¹ Se ekteskapsloven § 32

²²² Se ekteskapsloven § 35

²²³ Se ekteskapsloven § 40

²²⁴ Se ekteskapsloven § 41

avtaler, som bringer ansvar for begge ektefellene, dersom avtalen inngår i familiens behov.

Avtaler om formuesordningen

Senere skal vi se på hvordan deling av ektefellenes formue skal skje ved en eventuell skilsmisse. Her skal vi først gå nærmere inn på ulike avtaler ektefellene kan gjøre om formuesordningen under ekteskapet.

Ektefeller kan avtale at det de eier, eller senere erverver skal holdes utenfor delingen²²⁵ (reglene om delingen kommer vi som sagt tilbake til.) Dette kalles avtale om særøie. Man kan bestemme at særøie skal gjelde for den enes formue, deler av formuen, eller begges formue. En slik avtale må skje gjennom en ektepakt.²²⁶ En ektepakt er en avtale mellom ektefeller, som følger visse formkrav. Dersom man har verdier i særøie betyr det at den andre parten ikke har krav på noe av disse verdiene ved en eventuell skilsmisse.

Videre kan man avtale at særøie ikke skal gjelde ved den ene ektefellens død. Dette gjelder dersom man har avtalt særøie, men ikke ønsker at dette skal gjelde når en av ektefellene dør. En slik avtale gjør at en ektefelle kan sikre seg mot likedeling ved separasjon eller skilsmisse, samtidig som den gjenlevende ektefellen gis de rettigheter som felleøie innebærer overfor avdødes arvinger.

Man kan avtale at den lengstlevende skal ha rett til å sitte i uskiftet bo²²⁷ med særøie, eller med deler av særøie. Dette kan man altså gjøre dersom man har avtalt særøie, men vil at skifte av særøie ikke skal gjennomføres før lengstlevende dør.

Til slutt kan man også avtale at reglene om skjevdeling ikke skal gjelde ved et senere skifteoppgjør.²²⁸ Etter skjevdelingsregelen kan hver av ektefellene kreve verdier som man hadde ved ekteskapets inngåelse, holdt utenfor delingen (dette kommer vi tilbake til), men man kan altså avtale at dette ikke skal gjelde.

---

²²⁵ Se ekteskapsloven § 42

²²⁶ Se ekteskapsloven § 54

²²⁷ Dette er et arverettslig begrep som betyr at den lengstlevende ektefellen kan sitte med verdiene som ektefellene hadde, uten at arvingene kan kreve at de får arven. Arven blir gjort opp etter at lengstlevende dør.

²²⁸ Skifteoppgjør er det økonomiske oppgjøret mellom ektefellene etter endt ekteskap

Gaver mellom ektefellene

Det er vanlig at ektefeller gir gaver til hverandre, og det er selvfølgelig ikke noe i veien for dette. De fleste gaver kan også gis uten at det er krav om spesiell form. Gaver av større verdi må likevel gis gjennom ektepakt for å være gyldig.²²⁹ En gave foreligger når man fører en verdi over til en annen for å berike denne personen.

Vanlige gaver behøver ikke gis gjennom ektepakt for å være gyldige. Hva som er en vanlig gave kommer blant annet an på hvordan økonomien til ektefellene er. Hvis man gir bort et hus vil dette normalt ikke være en vanlig gave, men en gave som må gis gjennom ektepakt. For slike store gavers vedkommende, bør overføringen ofte tinglyses i tillegg.

Formene for ektepakt

For det første må en ektepakt være skriftlig, og begge ektefellene må skrive under på den. Samtidig skal det være to vitner til stede som vet at det er en ektepakt som skal inngås, og som begge ektefellene har godtatt.²³⁰ Disse to skal også skrive under på ektepakten.

Dersom ektepakten kun er til fordel for den ene ektefellen, behøver ikke denne å skrive under på ektepakten. Når en ektepakt er inngått etter formkravene er den gyldig og dermed bindende mellom ektefellene.

5.9 Delingen av formuen ved separasjon og skilsmisse

Innledning

Når ektefeller går fra hverandre får det som regel økonomiske følger. De fleste får dårligere økonomi, fordi man må betjene en husholdning alene. På den annen side skal vi se at hovedregelen er at formuen skal deles mellom partene. I familieretten er det reglene om den økonomiske delingen ved separasjon og skilsmisse som skaper de fleste konfliktene. Ved oppgjøret er det full avtalefrihet mellom ektefellene.²³¹ Det betyr at man ikke må følge de bestemmelsene som blir fortalt i

---

²²⁹ Se ekteskapsloven § 50

²³⁰ Se ekteskapsloven § 54

²³¹ Se ekteskapsloven § 65

det følgende, men at man kan avtale en annen ordning. Avtalefriheten inntreer imidlertid ført på skifte.

Likedeling og gjeldsfradrag

For ektefeller som har felleseie er hovedregelen at deres felles formue skal deles likt. Dette betyr altså at formuene legges sammen og deles på to.²³² Dersom man da for eksempel eier et hus sammen, må man enten selge huset å dele pengene, eller så må en av partene kjøpe den andres halvdel. Før formuene deles skal det også trekkes fra gjeld, slik at det er nettoformuene som er gjenstand for likedeling. Dette gjelder også når ektefellene sammen er ansvarlig for gjeld. Man kan da gjøre fradrag for den delen av gjelden som tilfaller han eller henne etter forholdet mellom ektefellene.

Dersom en ektefelle kun har formue som er felleseie og ikke holder verdier utenfor delingen, kan man fullt ut gjøre fradrag for den gjelden man har. Dette gjelder uansett hvilken type gjeld man har.

Skjevdeling²³³

Det finnes enkelte unntak fra hovedregelen om likedeling. Adgangen til å skjevdele er et av dem. Dette går ut på at en ektefelle kan holde enkelte verdier utenfor delingen. Dette er for det første verdien av formue som klart kan føres tilbake til midler som en ektefelle hadde da ekteskapet ble inngått. Et eksempel her kan være der man eide en hytte før man giftet seg. Ved delingen kan man da kreve at verdien av hytta ikke skal deles med ektefellen, men at man beholder hele verdien selv. For det andre kan man også holde verdien av formue som klart kan føres tilbake til midler som man har fått i arv eller gave fra andre enn ektefellen.

Selv om man har rett til å skjevdele en verdi, vil ikke dette skje automatisk. Man må kreve en verdi skjevdelet for å eventuelt få holde den utenfor delingen. Videre er det slik at det er den som krever noe skjevdelet som må bevise at verdien stammer fra gave eller arv. Beviskravet er ganske strengt, da verdien klart må kunne føres tilbake til midler ektefellen hadde før ekteskapet ble inngått. Har det skjedd en kjede av transaksjoner, kan det hende klarhetskravet ikke lenger anses oppfylt. Et eksempel på dette kan være at en ektefelle hadde en leilighet fra før som blir solgt.

---

²³² Se ekteskapsloven § 58

²³³ Se ekteskapsloven § 59

Disse pengene brukes i nye investeringer, og noe blir forbrukt på løpende forbruksutgifter. En slik rekke transaksjoner kan føre til at skjevdelingskravet ikke lenger er i behold.

I noen tilfeller kan en ektefelles rett til å skjevdele falle bort, fordi det vil føre til et urimelig resultat. Dette gjelder for eksempel dersom den andre ektefellen får veldig dårlig økonomi etter skilsmissen.

Særeie

Som vi var inne på i punkt 3.4 er særeie også et unntak fra hovedregelen om likedeling. Dersom man, gjennom ektepakt, har gjort avtale om å holde enkelte eiendeler eller verdier utenfor delingen, skal disse altså ikke deles med ektefellen.

Vederlagskrav²³⁴

Noen ganger vil oppgjøret etter de regler som så langt er gjennomgått føre til en fordeling som ikke er i samsvar regelen om likedeling. Bestemmelser om vederlag er nødvendig i slike tilfeller for å rette opp den skjevhet som kan oppstå ved at en ektefelle har redusert delingsgrunnlaget uten selv å bli fattigere.

Man kan ha krav på vederlag dersom den andre ektefellen har brukt felleseiemidler til å øke verdien av sitt eget særeie.²³⁵ Eksempel på dette kan være at man har brukt felleseiemidler til å pusse opp en eiendom, som er særeie. Da kan den andre ektefellen ha krav på vederlag.

Man kan også ha krav på vederlag dersom den andre ektefellen har svekket delingsgrunnlaget.²³⁶ Dette tar for seg de tilfellene der en av ektefellene for eksempel har ødelagt eller gitt bort egne eiendeler.

Til slutt kan man ha krav på vederlag dersom man har brukt penger på eiendeler som er den andre sitt særeie. For å få vederlag må pengene ha gjort at eiendelen er økt i verdi. Dette kan typisk være dersom man har betalt for utbygging av den andres særeieeiendom.

---

²³⁴ Se ekteskapsloven §§ 63 og 73.

²³⁵ Se ekteskapsloven § 63 første ledd

²³⁶ Delingsgrunnlaget er den delen av hver ektefelles formue som skal deles med den andre.

5.10 Fordelingen av ektefellenes eiendeler

Rett til det man eier

Når man er blitt enig om hvor mye penger den enkelte ektefelle skal ha, kommer spørsmålet om hvordan de enkelte eiendeler skal fordeles. Også her er det full avtalefrihet mellom ektefellene.²³⁷ Man avtaler altså fritt hvem som skal ha hva av eiendeler.

Dersom ektefellene ikke blir enige om hvem som skal ha hva finnes det bestemmelser som regulerer dette.

Hovedregelen er at hver av ektefellene har rett til å beholde det de eier.²³⁸ Man har rett til å beholde det man "fullt ut eller for det vesentlige eier". Dette betyr at man må ha en eierandel på rundt 75 %. Denne retten gjelder også selv om eiendelens verdi overstiger det ektefellen har rett på ved delingen av formuen. Dersom eiendelen overstiger det beløp ektefellen har rett på må denne ektefellen betale den andre ektefelle forskjellen mellom deres verdi og det man har krav på.²³⁹

Dersom naturalutlegg²⁴⁰ vil være åpenbart urimelig

Dersom det at man skal beholde en eiendel man eier vil være åpenbart urimelig, vil man miste denne retten. Det som betyr noe her er den andres behov eller interesse for eiendelen. Det skal likevel mye til for at man ikke skal få det man eier, da "åpenbart urimelig" er sterke ord. Dersom den andre ektefellen nekter å la den som egentlig eier eiendelen få den, er eneste muligheten å selge den, og dele summen.

Bolig og innbo²⁴¹

Når det gjelder bolig kan en ektefelle ha rett på felles bolig, uavhengig av hvem som eide den.²⁴² Man vil ikke få boligen uten videre, men det kan være istedenfor penger man skulle ha fått etter delingen. Det samme gjelder innbo.

---

²³⁷ Se note 32

²³⁸ Se ekteskapsloven § 66

²³⁹ Se ekteskapsloven § 70

²⁴⁰ Naturalutlegg er en betegnelse på at man får en gjenstand i oppgjøret

²⁴¹ Innbo er gjenstander som naturlig hører til inne i et hus

²⁴² Se ekteskapsloven § 67

Man kan bare få bolig og innbo dersom "særlige grunner" taler for det. Dette betyr at den som vil ha boligen etter skilsmissen må ha et særlig behov for den. Her må ektefellenes behov veies mot hverandre. Det skal også ses ut fra barnas behov. Den som skal ha barna fast boende hos seg vil ofte ha et større behov for å beholde boligen. Når det gjelder innbo er det vanlig at man deler det slik at hver ektefelle får noe hver.

5.11 Samboerforhold

Innledning

Personer som lever sammen i et stabilt ekteskapslignende forhold blir gjerne betegnet som samboere. De er altså ikke gifte, men kan inngå ekteskap dersom de ønsker det. Den største forskjellen på ekteskap og samboerforhold er at man ikke har noen lov som gir anvisning på hvordan et samboerforhold skal inngås og oppløses, eller hvordan det økonomiske oppgjøret skal gjøres.

Samboers råderett og ansvar for gjeld

Samboer råder fritt over sine eiendeler. En samboer har med andre ord full rettslig og faktisk råderett over det han eller hun eier. En samboer kan dermed fritt selge sin bolig eller andre eiendeler uten samtykke fra den andre samboeren.

Dersom man eier en bolig sammen er det sameieloven som gjelder. Dersom man eier en bolig eller andre gjenstander sammen med sin samboer, kan man ikke selge hele eiendelen, men kun sin del.

Når det gjelder gjeld, er det slik at en samboer kun kan stifte gjeld for seg selv. En samboer kan dermed ikke bli ansvarlig for gjeld den andre samboeren har tatt opp. Det er likevel ikke noe i veien for at man tar opp gjeld sammen, noe man gjerne gjør dersom man kjøper bolig som begge skal eie.

Det økonomiske oppgjøret ved endt samboerforhold

Opgjøret etter endt samboerforhold skjer etter hvem som eier hva. Det er altså ikke som ved oppgjøret etter endt ekteskap der formuene skal deles likt. Ved endt samboerforhold er det slik at det man eide da man bodde sammen, har man også

krav på å ta med seg når man flytter. Det er altså viktig å vite hvem som eier hva. I samboerforhold brukes to begrep som heter eneeie og sameie. Disse skal vi se nærmere på.

Eneeie betyr at man eier noe helt selv. Det er altså ingen andre som eier en andel av denne gjenstanden.

Kapittel 6

Gjeld

6.1 Innledning

Dersom du har problemer med å betjene dine gjeldsforpliktelser, er det dessverre svært få lover og regler som gir deg krav på hjelp. En grunn til dette er at i utgangspunktet skal all gjeld betales. Men er det tomt for penger, så er det tomt. Er du kommet i gjeldsproblemer er det viktig at du tar tak i problemene. Gjelden forsvinner ikke dersom du lar være å åpne posten – tvert i mot, den vokser seg mye større på grunn av renter og andre omkostninger. En løsning på problemet er å inngå en avtale med alle kreditorene, om at gjelden kan betales over lengre tid, og kanskje en avtale om at deler av gjelden, renter eller omkostninger kuttes.

6.2 Skaff oversikt over din gjeld

Det første steget for å løse opp i gjeldsproblemer, er å få en oversikt over dine kreditorer. En kreditor er en person du skylder penger. En kreditor kan også overdra sitt krav til en annen. Dette gjøres i stor utstrekning gjennom bruk av inkasso. Inkassoselskapet blir din nye kreditor for kravet, og det er derfor inkassoselskapet du i første omgang må forholde deg til.

For å skaffe en fullstendig oversikt over gjelden er det viktig å ta vare på posten som kommer. Det går også an å ta kontakt med ulike kredittopplysningsbyrå og inkassobyrå. Du kan da be om å få en oversikt over dine krav. Du kan også sende et brev til dine kreditorer der du ber om en oversikt over eventuell gjeld og gjeldens størrelse.

Her er et forslag til hvordan du kan sende et slikt brev:

Kreditors navn:

Adresse:

Ditt navn:

Adresse:

OVERSIKT OVER MIN GJELD

Fødselsnummer:

Saksnummer:

Jeg søker å få orden på min økonomi, og ønsker i den forbindelse en oversikt over min eventuelle gjeld hos Dere.

Hvis Dere mener dette er tilfelle, ber jeg om å få tilsendt opplysninger om saldo, avtalte nedbetalingsvilkår, hovedstol, renter og omkostninger. Jeg ber også om en oversikt over kravets rettslige grunnlag.

I tiden jeg arbeider med et forslag til nedbetalingsplan, ber jeg om at eventuell gjeld fryses, slik at det ikke påløper ytterligere renter og omkostninger.

Dette brev innebærer ingen erkjennelser av eventuell gjeld.

Jeg imøteser Deres snarlige tilbakemelding.

Til orientering er likelydende brev sendt til samtlige av mine mulige kreditorer.

Med vennlig hilsen

Ditt navn

6.3 Skaff oversikt over din egen økonomi

I arbeidet med å lage en nedbetalingsavtale med kreditoren trenger du å skaffe oversikt over din egen økonomi. Din egen betalingsevne er grunnlaget for hvor mye du kan avse til dekning av gjeld per måned.

Du må derfor sette opp en oversikt over dine inntekter og kostnader. I forbindelse med kostnader kan du eventuelt bruke SIFO tall. Hele tabellen finnes på SIFOs nettside: <http://www.sifo.no/files/Referansebudsjett2012PDF.pdf>

Et budsjett kan se slik ut:

Budsjettet i eksempelet nedenfor er basert på en 24 år gammel mann sine kostnader og inntekter per måned.

Kostnader:

Husleie: 5000

Strøm: 600

Mat: 2550 kr

Klær og Sko: 680 kr

Personlig pleie: 500 kr

Reisekostnader: 620

Telefon og mediebruk: 600

Husholdningsartikler: 250

Sum kostnader: 10 800 kr

Inntekter:

Lønn (netto): 12 000 kr

Stønader: 5000 kr

Sum inntekter: 17 000 kr

Til nedbetaling av gjeld: 6200 kr

I eksempelet ovenfor ser vi at vedkommende kan avsette ca. 6200 kr per måned til å betale ned på sin gjeld. For å finne ut hvor mye du kan bruke til nedbetaling av gjeld må du derfor sette opp et budsjett på samme måte. Det kan godt tenkes at du har andre kostnadsposter enn de som er nevnt i eksempelet ovenfor.

Dersom du har anledning til det, bør du kutte i noen kostnader. Du må vise kreditorene at du ønsker å nedbetale gjelden. Dersom du har høye utgifter til bil, er dette kanskje noe du kan kutte i. Vurder om du klarer deg med et busskort, og kanskje kan du selge bilen og bruke inntektene fra salget til nedbetaling av gjeld. Kan du vise kreditorene at du ønsker å spare inn på noe, for å avsette mer til dekning, viser du at det ikke er betalingsviljen som er problemet, men betalingsevnen.

Dokumentasjon til kostnadene og inntektene.

Det er viktig at du overfor kreditorene kan bevise at tallene du viser til i ditt budsjett er reelle. Derfor må både kostnader og inntekter dokumenteres.

Inntektene dokumenteres ved å legge ved lønns slipper eller utbetalings slipper fra NAV. Du bør også legge ved kopi av siste selvangivelse. I henhold til kostnadene kan du vise til SIFOs standard tall over forbruket. SIFO har ikke standard beregning for kostnader til bolig og strøm. Bakgrunnen for dette er at slike kostnader er svært varierende fra person til person. Disse kostnadene må derfor dokumenteres særskilt. For å dokumentere dine faste bokostnader legger du ved kopi av for eksempel husleiekontrakt. Når det gjelder strømforbruk legger du ved kopi av strømregning.

6.4 Lag dividendeoversikt

En dividendeoversikt er en beregning av hvor stor del hver enkelt kreditor har av din totale gjeld. La oss eksempelvis si at du totalt skylder 100.000 kr fordelt på tre kreditorer. Kreditor A har et krav på 11.000 kr, kreditor B på 70.000 kr og kreditor C på 19.000 kr.

Kreditorenes dividende (andel av din totale gjeld) blir i eksempelet følgende:

Kreditor As andel: 11 %

Kreditor Bs andel: 70 %

Kreditor Cs andel: 19 %

Grunnen til at du må regne ut den enkelte kreditors dividend er at kreditorene må få like mye betaling, ettersom hvor stor del av din totale gjeld de har krav på. Du må med andre ord likebehandle alle kreditorene. Dette er viktig for at alle kreditorene skal gå med på en nedbetalingsordning. Du kan ikke velge å gi noen kreditorer større dekning enn andre.

Du kan bruke dette skjemaet for å regne ut de enkelte kreditorenes dividende.

6.5 Ulike måter å løse gjeldsproblemer på

Refinansiering

Med refinansiering menes å samle sammen flere gjeldsposter under ett felles lån. Ved å samle mange av dine små (og ofte dyre) lån under ett og samme lån vil du normalt oppnå bedre nedbetalingsvilkår på lånet. Refinansiering som løsning er nok mest aktuelt for deg som ikke har så stor gjeld. Får å få til refinansiering må man ta kontakt med banken.

Betalingsutsettelse

Dersom betalingsproblemene er svært kortvarig eller forbigående, kan du be kreditorene dine om en betalingsutsettelse. Også dersom du for eksempel soner en dom i fengsel, kan man be om at gjelden fryses så lenge man sitter i fengsel.

Gjeldsordning

Loven i korte trekk og de hensyn som begrunner den.

I Norge har vi en lov om gjeldsordning²⁴³. Formålet med loven er å gi folk med alvorlige gjeldsproblemer en mulighet for å få kontroll over sin økonomiske situasjon. Hovedinnholdet i loven er at personer med alvorlige og varige betalingsproblemer kan få slettet sin gjeld mot å betale litt av gjelden over en fem-års periode. En samfunnsøkonomisk tanke bak loven er å gi den som ikke lenger er i stand til å betjene sine gjeldsforpliktelser en ny start. Dersom debitor får en sjanse til å slette sin gjeld, kan det hjelpe på motivasjonen å skaffe seg arbeid. Foruten gjeldsordningsloven ville debtors økte arbeidsinnsats utelukkende komme kreditorene til gode. Dette ville nok kunne virke demotiverende for mange skyldnere.

Loven er lagt opp slik at en rekke vilkår må være tilstede for at man skal få gjeldsordning, og bli gjeldsfri etter en fem-års periode. Det kan ikke være slik at debitor kan spekulere i gjeldsordning. Loven har derfor en begrensning om at gjeldsordning ikke kan etableres om det vil virke støtende overfor samfunnet eller andre skyldnere.²⁴⁴

---

²⁴³ Se Lov om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner (gjeldsordningsloven) av 1992.

²⁴⁴ Se gjeldsordningsloven §§ 1–3 annet ledd og 5–4 første ledd bokstav a.

Hvem kan få gjeldsordning?

Gjeldsordning kan bare gis til skyldnere som er varig ute av stand til å oppfylle sine forpliktelser²⁴⁵. Kravet til å være varig betalingsudyktig er strengt, og det er fra lovgivers side ment at det skal være en høy terskel å få etablert gjeldsordning. Det avgjørende er om situasjonen har blitt så vanskelig for skyldneren at han eller hun ikke kan gjenvinne kontrollen over økonomien uten en gjeldsordning.

Loven angir at det er personer med alvorlige gjeldsproblemer som kan må mulighet for å få kontroll på sin økonomi gjennom gjeldsordning.²⁴⁶

Når man skal ta tilling til om en skyldner er varig ute av stand til å oppfylle sine betalingsforpliktelser, er skyldnerens inntekter, utgifter og eiendeler det viktigste i vurderingen. Loven krever at skyldneren er varig ute av stand til å betale. Det er altså ikke tilstrekkelig at man av og til ikke får regnestykket til å gå opp.

Varighetskravet understreker tvert i mot at situasjonen må være uten utsikt til forbedring.

Denne fremtidsvurderingen må basere seg på klare fakta og ikke løse gjetninger. Det er for eksempel ikke relevant å legge vekt på arv eller gaver som trolig vil komme en gang i fremtiden.

Dersom man på søknadstidspunktet for gjeldsordning er arbeidsledig, skal det i betraktningen tas sannsynligheten for at skyldnerne i fremtiden kan skaffe seg inntektsgivende arbeid.

Må ikke virke støtende mot samfunnet eller andre skyldnere.

Loven bestemmer at en skyldner ikke kan oppnå gjeldsordning dersom det vil virke støtende mot samfunnet eller andre skyldnere.²⁴⁷ Det siktes her mot illojale disposisjoner og tilpasninger. Man kan for eksempel ikke øke gjeldsbyrden med vilje rett før man søker om gjeldsordning, i den hensikt å komme i posisjon til å oppnå gjeldsordning. Man kan heller ikke unnlate å betale regninger, dersom man faktisk har mulighet til å oppfylle. Det hindrer også gjeldsordning dersom man bevisst reduserer sine inntekter, f.eks ved å slutte i inntektsgivende arbeid uten fyldestgjørende grunn.

---

²⁴⁵ Se § 1–3.

²⁴⁶ Se § 1–1.

²⁴⁷ Se § 1–4

Formelle krav før du kan søke om gjeldsordning

Før man kan søke om gjeldsordning må man etter evne ha forsøkt og kommet fram til en enighet med kreditorene om nedbetalingsplan. Måten man gjør dette på er å følge punktene ovenfor. Man må ovenfor kreditorene argumentere for at det er bedre å få litt, enn å ikke få noe.

Frivillig og tvungen gjeldsordning

Loven om gjeldsordning skiller mellom frivillig og tvungen gjeldsordning. Frivilligheten eller tvungen refererer seg til kreditorene. For den som skylder penger er gjeldsordning alltid frivillig.

Dersom man ikke kan bli enige med samtlige kreditorer om en frivillig gjeldsordning, kan man søke om å få tvungen gjeldsordning. Man sender en slik begjæring til namsmannen.²⁴⁸ Namsmannen sender som hovedregel begjæringen videre til tingretten, som bestemmer om tvungen gjeldsordning skal etableres eller ikke, og de nærmere vilkår for gjeldsordningen.

---

²⁴⁸ Se § 5-1

Kapittel 7

Fri rettshjelp

---

7 Fri rettshjelp

Juridisk bistand kan medføre høye kostnader for den enkelte. Dersom din økonomi avskjærer eller begrenser din mulighet til å oppsøke advokat, kan fri rettshjelp være et alternativ for deg. I enkelte tilfeller vil du også kunne få innvilget fri rettshjelp uavhengig av økonomi. Fri rettshjelp kan gis også etter at den sak eller det aktuelle problem det søkes fri rettshjelp for, er ferdigbehandlet.

Fri rettshjelp er en sosial støtteordning med formål å sikre nødvendig juridisk bistand til personer som ikke selv har økonomiske forutsetninger for å kunne ivareta et rettshjelpsbehov av stor personlig eller velferdsmessig betydning. Fri rettshjelp ytes av advokater, betales helt eller delvis av staten og kommer i flere former, herunder fritt rettsråd, fri sakførsel eller fritak for rettsgebyr. Fri rettshjelp gis ikke automatisk, men må søkes om til fylkesmannen i ditt fylke.

Fritt rettsråd er fri rettshjelp utenfor rettergang og omfatter, foruten rådføring om rettslige spørsmål, også ren informasjon om rettsregler og mer omfattende saksbehandling, inkludert forliksråd. Eksempler er utarbeidelse av søknad eller klage til offentlige organer, korrespondanse med motpart, eller din del av utgiftene til mekling. Fylkesmannen kan også samtykke til dekning av søkerens egne vesentlige og nødvendige utgifter i anledning rettsrådet, eksempelvis reise – og oppholdsutgifter, utgifter til tolk og DNA-prøver.

Fri sakførsel er fri advokatbistand i saker som går til domstolene, med unntak av forliksråd, samt visse forvaltningsorgan. Utgiftene som kan dekkes er hel eller delvis dekning av salær til prosederende advokat, fritak for behandlingsgebyr og sideutgifter tilknyttet dine saksutgifter. Det kan også her gis dekning av søkerens egne vesentlige og nødvendige utgifter for å kunne føre saken, herunder også utgifter til sakkyndig som ikke er oppnevnt av retten og i unntakstilfelle saksomkostningsansvar ovenfor motpart.

Fritak for rettsgebyr innebærer at du slipper å betale for å få behandlet saken i rettsapparatet. Denne bevilgningen kan utvides til å gjelde bistand til å gjøre myndighetene oppmerksom på generelle forhold som måtte ligge til grunn for saken/det aktuelle problem, samt foreslå endringer og forbedringer av lovregler eller forvaltningspraksis.

Vær oppmerksom på at man som regel må dekke en egenandel. Ved fritt rettsråd utgjør egenandelen den til enhver tid gjeldende salærsats (timesats) for fri rettshjelp. Ved fri sakførsel utgjør egenandelen det minste beløp av 25 % av utgiftene, og 5 ganger time-salærsatsen. Den aktuelle timesats er fastsatt til kr 925. Aktuelle egenandeler ved fritt rettsråd, og fri sakførsel, er således henholdsvis kr 925, og inntil kr 4 625.

For å ha krav på fri rettshjelp må man oppfylle lovsatte vilkår i lov om fri rettshjelp. Regelverket er komplisert, og noen ganger kan det være vanskelig å forutsi utfallet av en søknad om fri rettshjelp. For det første må du være en fysisk person eller i særlige tilfeller en ideell sammenslutning for å kunne søke om fri rettshjelp. Dette innebærer at du kun kan søke om fri rettshjelp som privatperson eller i særlige tilfeller på vegne av typisk en ideell forening eller stiftelse.

Retts hjelpen må også gjelde oppdrag som det er naturlig at en advokat her i riket utfører. Dette innebærer at søkerens problem må ha særlig tilknytning til Norge, og det må foreligge behov for å engasjere advokat her i riket. Det er således ikke noe krav at søkeren er bosatt eller oppholder seg i Norge på søknadstidspunktet. Utgifter til rettshjelp ved utenlandsk domstol eller forvaltningsorgan dekkes som hovedregel ikke – det vil si at unntak kan gjøres når særlige grunner taler for det.

Retts hjelpsdekningen etter loven er subsidiær i forhold til andre ordninger som dekker eller erstatter utgifter. Dette betyr at dersom den juridiske bistanden dekkes av andre ordninger eller kan erstattes på annen måte vil du ikke få tilkjent fri rettshjelp. Ved søknad om å få dekket utgifter i forbindelse med rettssak kan fri rettshjelp avslås også dersom det anses urimelig at det offentlige skal betale for advokatbistand.

Saker med behovsprøving er saker om arbeid, saker om barn, boligsaker dersom du er leietaker, ekteskapsaker, erstatningssaker, samboerforhold, trygdesaker, saker som er tatt opp til behandling av den europeiske menneskerettighetsdomstol, og unntaksvis også andre saker som etter fylkesmannens konkrete vurdering anser at rettshjelp bør gis.

Det gis som hovedregel ikke fri rettshjelp i de behovsprøvde sakstyper dersom enslig søker har skattbar brutto månedsinntekt som overstiger kr 246 000 i året, eller skattbar formue over kr 100 000. Det gis som hovedregel dispensasjon for formuesoverskridelse i form av egen bolig av normal verdi, eller driftsmidler.

Dersom søker er gift, eller lever sammen med andre med felles økonomi, er den brutto inntektsgrensen for den samlede husstanden på kr 360 000 årlig. Samlet formue kan ikke overstige kr 100 000.

Fylkesmannen kan i enkelttilfeller dispensere fra de økonomiske grensene, men praksis er svært restriktiv. Det gis også unntak for økonomiske vilkår for vernepliktige i førstegangstjeneste og sivile tjenestepliktige. Dersom søkerens økonomiske stilling endres før rettshjelpen er avsluttet, kan bevillingen også trekkes tilbake.

Fri rettshjelp uavhengig av inntekt og formue kan også tilkjennes i enkelte saker. Dette gjelder hovedsakelig saker om tvangsvedtak, straffesaker og utlendingssaker. Men også saker der studenter er bortvist eller utestengt fra universitet eller høyskole, enkelte typer saker dersom man er vernepliktig, søksmål anbefalt av sivilombudsmann eller saker for Høyesterett som er av prinsipiell interesse.

Kontaktinformasjon studentrettshjelpstiltakene

Jushjelpe i Midt-Norge

www.iushjelpe.no

Sverresgt. 12, 7012 Trondheim

73 51 52 50

Jusshjelpe i Nord-Norge

www.iusshjelpe.no

Brevika senter, 9037 Tromsø

77 64 45 59

Juss-Buss

www.iussbuss.no

Arbinsgt. 7, 0253 Oslo

22 84 29 00

Jurk

www.jurk.no

Arbinsgt. 7, 0253 Oslo

22 84 29 50

Jussformidlingen i Bergen

www.iussformidlingen.no

Sydneshaugen 10, 5007 Bergen

55 58 96 00